

Kulttuuriperinnöt kestäväen tulevaisuuden avaimina

Taustaselvitys kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:28

Pauliina Latvala-Harvilahti

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:28

Kulttuuriperinnöt kestävä tulevaisuuden avaimina

Taustaselvitys kulttuuriperintöstrategian
laatimisen tueksi

Pauliina Latvala-Harvilahti

Opetus- ja kulttuuriministeriö Helsinki 2021

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Opetus- ja kulttuuriministeriö

© 2021 tekijät ja opetus- ja kulttuuriministeriö

ISBN pdf: 978-952-263-889-2

ISSN pdf: 1799-0351

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2021

Kulttuuriperinnöt kestävän tulevaisuuden avaimina Taustaselvitys kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi

Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2021:28		Teema	Kulttuuri
Julkaisija	Opetus- ja kulttuuriministeriö		
Tekijä/t	Latvala-Harvilahti, Pauliina		
Toimittaja/t	Mattila, Mirva		
Kieli	suomi	Sivumäärä	63

Tiivistelmä

Taustaselvityksen avainteemoja ovat kestävä tulevaisuus, kulttuuriperinnön monimuotoisuus ja kestävä käyttö sekä yhdenvertaisuus. Selvitys jatkaa Euroopan neuvoston Faron sopimuksen ydinajatuksia, painottaen kulttuuriperintöyhteisöjä. Otsikko viittaa siihen, ettei ole yhtä, vaan kirjo erilaisia, yhtä arvokkaita kulttuuriperintöjä.

Kulttuuriperinnön muotoja suojellaan kulttuuriperintöpolitiikassa monin kansainvälisin työkaluin. Samalla ne ovat yksilöiden ja yhteisöjen arjessa elävää perintöä.

Kulttuuriperintöpolitiikka reagoi globaalin toimintaympäristön muutoksiin. Ekologisesti, kulttuurisesti, sosiaalisesti ja taloudellisesti kestävä tulevaisuus sekä ekologisen jälleenrakentamisen onnistuminen edellyttävät ihmisten arjen ja maailmankuvan muutosta.

Unesco painottaa strategiassaan 2014–2021 kulttuurin pitävän yhteiskuntia koossa; monimuotoisen kulttuurin tunnistaminen kestävän kehityksen, rauhan ja taloudellisen edistymisen ajurina on olennaista. Kulttuuriperinnössä on pitkälti kyse valinnoista, käytötavoista ja merkityksenannosta.

Kulttuuriperintö ja taide, luova talous sekä matkailu liittyvät yhteen virtuaalisina ja lähimatkailun muotoina. Tulevaisuutta, jota teemme nyt, voivat sävyttää yllätykselliset kulttuuriperinnön ja sen käytön muodot.

Asiasanat kulttuuri, kulttuuriperintö, museot, kirjastot, arkistot, kestävä kehitys

ISBN PDF 978-952-263-889-2 **ISSN PDF** 1799-0351

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-889-2>

Kulturarv som nycklar till en hållbar framtid: Bakgrundsutredning som stöd för utarbetandet av kulturarvsstrategin

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2021:28		Tema	Kultur
Utgivare	Undervisnings- och kulturministeriet		
Författare	Latvala-Harvilahti, Pauliina		
Redigerare	Mattila, Mirva		
Språk	finska	Sidantal	63

Referat

Nyckelteman för bakgrundsutredningen är en hållbar framtid, kulturarvets mångfald och en hållbar användning av kulturarvet samt jämlikhet. Utredningen bygger vidare på de centrala idéerna i Europarådets Farokonvention, med betoning på kulturarvssamhörigheter. Titeln antyder att det inte finns något enskilt, utan ett spektrum av olika och lika värdefulla kulturarv.

Olika former av kulturarv skyddas inom ramen för kulturarvspolitiken med hjälp av en rad internationella verktyg. Samtidigt är kulturarven levande traditioner i vardagen för människor och samhällen.

Kulturarvspolitiken reagerar på förändringar i den globala omvärlden. En ekologiskt, kulturellt, socialt och ekonomiskt hållbar framtid och en framgångsrik ekologisk återuppbyggnad förutsätter förändringar i människornas vardag och världsbild.

Unesco betonar i sin strategi för 2014–2021 att kulturen håller samhällen samman. Det är viktigt att identifiera en mångsidig kultur som drivkraft för hållbar utveckling, fred och ekonomisk utveckling. Kulturarv handlar i hög grad om val, användningssätt och meningsskapande.

Kulturarv och konst, kreativ ekonomi och turism kan kombineras genom virtuella lösningar och former av närturism. Den framtid vi skapar nu kan präglas av överraskande former av och sätt att använda kulturarv.

Nyckelord kultur, kulturarv, museer, bibliotek, arkiv, hållbar utveckling

ISBN PDF 978-952-263-889-2 **ISSN PDF** 1799-0351

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-889-2>

Cultural heritages offer keys to sustainable development: Background study to support the preparation of a national cultural heritage strategy

Publications of the Ministry of Education and Culture, Finland 2021:28	Subject	Culture
Publisher	Ministry of Education and Culture	

Authors	Latvala-Harvilahti, Pauliina		
Editor	Mattila, Mirva		
Language	Finnish	Pages	63

Abstract

The key themes handled in the background study include sustainable future, diversity and sustainable use of cultural heritage, and non-discrimination. The study builds on the core principles presented in the Council of Europe's Faro Convention, with a special focus on cultural heritage communities. The title of this description sheet refers to the fact that there is not only one but a variety of different, equally valuable cultural heritages.

In cultural heritage policy, many international tools are used to protect the various forms of cultural heritage. At the same time, they are part of the living heritage present in the everyday life of individuals and communities.

Cultural heritage policy reacts to changes in the global operating environment. To ensure an economically, ecologically, socially and culturally sustainable future and ecologically sustainable reconstruction, changes must take place in people's everyday life and in how they perceive the world.

In its Strategy for 2014–2021, UNESCO emphasises that culture holds societies together; it is essential to recognise that cultural diversity as a driver of sustainable development, peace and economic progress. Cultural heritage is largely about choices, uses and expression of meanings.

Cultural heritage and arts, the creative industries and tourism are interconnected in virtual and forms of local tourism. The future that we are building now may reveal unexpected forms and uses of cultural heritage.

Keywords culture, cultural heritage, museums, libraries, archives, sustainable development

ISBN PDF	978-952-263-889-2	ISSN PDF	1799-0351
-----------------	-------------------	-----------------	-----------

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-889-2>

Sisältö

Saatteeksi	7
1 Faron sopimuksen hengessä kohti kulttuuriperintöstrategiaa	8
2 Kulttuuriperinnön eri ulottuvuuksien ja merkitysten tarkastelu yhteiskunnassa	14
Aineellinen kulttuuriperintö	15
Aineeton kulttuuriperintö	19
Digitaalinen kulttuuriperintö	21
3 Toimintaympäristön keskeiset muutossuunnat	25
Globaali kestävyyskriisi haasteena	26
Luotettava tieto	33
Vähemmistödiskurssista kulttuuriseen monimuotoisuuteen	35
4 Muutossuuntien vaikutusten arviointi kulttuuriperinnön kannalta	38
Varautuminen kiihtyvään muutostahtiin	38
Kulttuurinen lukutaito ja tulevaisuuslukutaito osana sivistystä	41
Kulttuuriperinnön laajuus muutoksen voimavarana	42
5 Keskeiset asiakokonaisuudet kulttuuriperintöstrategiassa huomioitavaksi	44
Kulttuurisesti kestävä kasvatus	44
Tulevaisuusperinnön voima on yksilöissä	46
Luova talous ja kulttuuriperintömatkailu	49
6 Johtopäätökset	52
Lähteet	55
Liite: Lisätietoa antaneet asiantuntijat	63

SAATTEEKSI

Kulttuuriperintöstrategian laatiminen sisältyy pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelmaan (2019). Strategiatyötä varten nimetyn ohjausryhmän ja työryhmän tehtävänä on 28.2.2022 mennessä laatia ehdotus kulttuuriperintöstrategiaksi. Tarkoituksena on, että valtioneuvosto tekisi laadittavan ehdotuksen pohjalta periaatepäätöksen vuoteen 2030 ulottuvaksi kulttuuriperintöstrategiaksi.

Kulttuuriperintöstrategian lähtökohtana on monimuotoisen aineellisen ja aineettoman kulttuuriperinnön vaaliminen, kehittäminen ja hyödyntäminen yhteiskunnan voimavarana. Tavoitteena on kulttuuriperinnön valtavirtaistaminen siten, että kulttuuriperinnön suojelu ja vaaliminen koetaan yhteisenä vastuuna ja kulttuuriperintöön sisältyvät mahdollisuudet tunnistetaan ja niitä hyödynnetään yhteiskunnan eri osa-alueilla ja kestäväns tulevaisuuden rakentamisessa.

Kulttuuriperintö muuttuu yhteiskunnan mukana. Se sisältää ihmisten ja yhteisöjen jatkuvasti muuttuvia arvoja, uskomuksia, tietoja ja perinteitä. Toisaalta on olemassa kaikille yhteistä, arvokkaaksi koettua tai tunnistettua kulttuuriperintöä, joka tulee turvata ja säilyttää. Tämä monimuotoisuus lähtökohtana opetus- ja kulttuuriministeriö tilasi dosentti Pauliina Latvala-Harvilahdelta taustaselvityksen kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi.

Selvityksessä tuli tarkastella erityisesti kulttuuriperinnön roolia kestäväns kehityksen edistämässä. Kulttuuriperinnöllä on merkittävä vaikutus sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestäväns kehitykseen, mutta se tarjoaa mahdollisuuksia erityisesti myös ekologisesti ja taloudellisesti kestäväns yhteiskunnan kehittämässä.

Selvityksessä on tarkasteltu kulttuuriperinnön eri ulottuvuuksia ja merkityksiä yhteiskunnassa. Lisäksi on kuvattu toimintaympäristön keskeisiä muutossuuntia ja arvioitu niiden vaikutusta kulttuuriperinnön kannalta. Selvitystyössä on perehdytty myös keskeisiin kulttuuriperintöä ja kestäväns kehitystä koskeviin kansallisiin ja kansainvälisiin sopimuksiin, selvityksiin ja linjauksiin. Tältä pohjalta selvityshenkilö on laatinut esityksen niistä keskeisistä asiakokonaisuuksista, joihin kulttuuriperintöstrategiassa tulisi ottaa kantaa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö kiittää taustaselvityksen tekijää. Selvitys antaa erinomaisen pohjan kulttuuriperintöstrategian valmistelulle.

Ylijohtaja Riitta Kaivosoja, opetus- ja kulttuuriministeriö

1 Faron sopimuksen hengessä kohti kulttuuriperintöstrategiaa

Taustaselvitys jatkaa kulttuuriympäristöstrategiasta kulttuuriperintöstrategiaan Faron sopimuksen hengessä. Avainteemoina ovat kestävä tulevaisuus, kulttuuriperinnön monimuotoisuus ja kestävä käyttö sekä yhdenvertaisuus. Tämä luku taustoittaa kulttuuriperinnön yhteiskunnallisen merkityksen lisääntymisen eurooppalaisessa kulttuuriperintöpolitiikassa sekä Suomen ratifioimissa kulttuuriperintösopimuksissa. Lisäksi se tarkastelee valikoitujen poliittisten ohjelmien linjauksia. Yksilöille ja yhteisöille ne tulevat tutuiksi kansalaisjärjestöjen ja alan organisaatioiden kulttuuriperintötyössä.

Kulttuuriperintöstrategian laatiminen kuuluu Sanna Marinin hallitusohjelmaan¹. Strategian laatiminen on kirjattu myös valtioneuvoston selontekoon kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta². Strategian tavoitteena on kulttuuriperinnön suojeleminen ja vaaliminen ja kestävän käytön vahvistaminen. Taustalla nähdään Euroopan neuvoston eurooppalainen kulttuuriperintöstrategia (Strategia21), jonka osa-alueiksi valittiin 1) Alueellinen ja taloudellinen kehitys, 2) Sosiaalinen näkökulma sekä 3) Osaamisen ja koulutuksen näkökulma. Sosiaalinen näkökulma painottaa kulttuuriperinnön ja yhteiskunnan välisessä suhteessa aktiivista toimijuutta, hyvää hallintoa sekä demokraattisten arvojen välittämistä ja jakamista osallistavan hallinnon kautta. Yksi Strategia21:n suosituksista (S8) kohdistuu kulttuuriperinnön elvyttämishankkeisiin paikallisella tasolla. Siinä paikallisyhteisöt nähdään oman alueensa erityisasiantuntijoina, jotka tuntevat ja voivat siirtää suullista perinnettä.³

Kulttuuriperintöstrategiatyötä kehystää kestävä tulevaisuus, jolle seuraavat asiakirjat viitoittavat tietä:

- Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (Faron sopimus 2005) ja sen taustaselvitys *Kohti kestävää kulttuuriperintötyötä* (2015)
- Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 (2014)

¹ *Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta* (2019).

² *Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa* (2020, 72).

³ *Eurooppalainen kulttuuriperintöstrategia* (2018) https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/eurooppalaisen_kulttuuriperintostrategia_21.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025 (2017)
- Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030 (2018)
- Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan kestävän kehityksen linjaus (2020)

Kulttuuriperintöä koskevan eurooppalaisen toimintakehyksen⁴ kokonaisvaltaisen käsityksen tavoin Faron sopimus⁵ toteaa aineellisen, aineettoman ja digitaalisen kulttuuriperinnön erottamattomuuden. Sopimukseen liittymisen valmistelu kirjattiin kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelmaan⁶. Ratifioitu sopimus astui Suomessa voimaan vuonna 2018, mutta sopimuksen toteutuksesta ei ole laadittu erillistä ohjelmaa.

Faron sopimus luo vahvan pohjan maapallon kantokykyä kunnioittavalle, ekologista jälleenrakentamista edistävälle organisaatio-, yksilö- ja yhteisötasojen toimijuudelle.

Sopimus korostaa kulttuuriperinnön käyttöä ja hyödyntämistä kestävällä tavalla. Sopimuksen ratifioineiden valtioiden edellytetään tunnustavan yksilön ja yhteisön vastuun kulttuuriperinnöstä (1b) sekä ryhtyvän toimenpiteisiin koskien kulttuuriperinnön merkitystä kestäväen kehityksen ja kulttuurisen monimuotoisuuden edistämässä sekä synergian lisäämisessä julkisten, institutionaalisten ja yksityisten toimijoiden välillä (1d). Ihmisten asuinpaikkojaan kohtaan tuntema yhteisvastuu vahvistaa sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Kulttuuriperintö on myös kestäväen taloudellisen kehityksen osatekijä.⁷

4 (2019, 8).

5 Euroopan neuvoston puiteyleissopimus kulttuuriperinnön yhteiskunnallisesta merkityksestä (Faro sopimus) <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2018/20180050>.

6 *Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–2020* (2015).

7 Salmela et al. 2015, 72.

Faron sopimuksen käsitteiden määritelmät

<p>2 § a) Kulttuuriperintö</p> <p>tarkoittaa niitä menneisyydestä perittyjä voimavaroja niiden omistajasta riippumatta, jotka ihmisten mielestä kuvastavat heidän jatkuvasti muuttuvia arvojaan, uskomuksiaan, tietojaan ja perinteitään. Tähän kuuluvat kaikki ihmisten ja paikkojen vuorovaikutuksesta aikojen kuluessa rakentuneen ympäristön osat.</p>	<p>2 § b) Kulttuuriperintöyhteisö</p> <p>tarkoittaa niitä ihmisiä, jotka arvostavat tiettyjä kulttuuriperinnön piirteitä, joita he haluavat julkisen toiminnan puitteissa ylläpitää ja välittää tuleville sukupolville.</p>
<p>3 § Euroopan yhteinen kulttuuriperintö</p> <p>Osapuolet sopivat edistävänsä tietoisuutta Euroopan yhteisestä kulttuuriperinnöstä, joka koostuu a) kaikista niistä eurooppalaisen kulttuuriperinnön muodoista, jotka muodostavat yhteisten muistojen, ymmärryksen, identiteetin, yhtenäisyyden ja luovuuden jaetun lähteen, ja b) ihanteista, periaatteista ja arvoista, jotka pohjaavat kokemuksiin edistyksestä ja menneistä konflikteista ja jotka edistävät ihmisoikeuksien, demokratian ja oikeusvaltion kunnioittamiseen perustuvan rauhanomaisen ja vakaan yhteiskunnan kehittymistä.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sopimus ei erottele aineellista, aineetonta ja digitaalista kulttuuriperintöä toisistaan. • Sopimus korostaa kulttuuriperintöön liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia. • Yhteisöt itse määrittelevät omaksumansa kulttuuriperinnön, jonka hyväksi yhdessä toimivat. • Euroopan yhteinen kulttuuriperintö kytketään ihmisoikeuksia, demokratiaa ja vakaata yhteiskuntaa edistäviin piirteisiin. • Osapuolet sopivat kunnioittavansa ja rohkaisevansa vapaaehtoisia aloitteita.

EU:n Kulttuurin työohjelma esittää kulttuuripolitiikan keskeisiksi voimavaroiksi ja ohjauksiksi periaatteiksi kulttuurin arvon, EU:n kulttuurisen ja kielellisen monimuotoisuuden sekä sen suojelun ja edistämisen. Lisäksi periaatteena on ymmärtää kulttuurin osuus kestävässä sosiaalisessa ja taloudellisessa kehityksessä. Työohjelman priorisoimat teemat ovat: **A. Kestävyys kulttuuriperinnössä**, B. Koheesio ja hyvinvointi, C. Taiteilijoita, kulttuurin ja luovan alan ammattilaisia ja eurooppalaista sisältöä tukeva ekosysteemi, D. Sukupuolten tasa-arvo sekä E. Kansainväliset kulttuurisuhteet. Kohta A seuraa Faron sopimuksen osallistavan hallinnon linjaa: "toiminnot lisäävät verkostoitumista ja tiedon siirtoa kentällä sekä pitkällä tähtäimellä auttaa vahvistamaan kulttuuriperinnön osallistavaa hallintoa".⁸

Kestävään kulttuuriperintöpolitiikkaan kuuluu kulttuuriperinnön saavutettavuus.

YK:n yleissopimus vammaisten ihmisten oikeuksista painottaa kulttuuriaineiston saavutettavuutta⁹. Myös Euroopan parlamentin saavutettavuusdirektiivi pyrkii varmistamaan

⁸ Council Conclusions on the Work Plan for Culture 2019–2022 (2018, 9).

⁹ (2006).

yhdenvertaisuuden digitaalisessa yhteiskunnassa¹⁰. Unescon ohjeistus vammaisten henkilöiden digitaalisen asiakirjaperinnön saavutettavuudesta korostaa saavutettavuuden varmistamista ja palvelujen testaamista asianomaisten avulla jo digitoinnin alusta lähtien¹¹.

Suomen puheenjohtajakaudella 2021 Pohjoismaiden ministerineuvoston kansainvälisen yhteistyön sujuvuus on entistä tärkeämpää koronan vaikeuttamassa tilanteessa. Visio 2030:n keskiössä ovat kestävä kehitys ja integraatio, jossa kaupunkien ja kuntien välisellä yhteistyöllä on suuri rooli. Yhdenvertaisen yhteiskunnan tavoitteena on sosiaalisesti kestävä toiminta, jossa edistetään tasa-arvoista, osallistavaa ja kaikkien ulottuvilla olevaa **taide- ja kulttuurielämää**. 50 vuotta täyttävän Pohjoismaisen ministerineuvoston tavoitteena on myös vahvistaa kulttuurivaihtoa, profiloida Pohjolaa luovaksi ja innovatiiviseksi alueeksi sekä kehittää Pohjoismaiden matkailuelinkeinoja. Kykyä hyödyntää digitaalista teknologiaa ja palveluja pyritään edistämään. Alueellinen tasa-arvo, alkuperäiskansojen tekijänoikeudet ja arktiset erityisolosuhteet ovat myös keskeisiä teemoja. Huomionarvoista on myös, että lapset ja nuoret nähdään tulevaisuuslähtöisen kestävyyspolitiikan aloitteentekijöinä ja kirittäjinä eikä pelkästään poliittisten päätösten kohteena. Visiossa Pohjolasta tulee maailman yhtenäisin ja kestävin alue: aiempaa vihreämpi, kilpailukykyisempi ja sosiaalisesti kestävämpi.¹²

Tulevaisuusorientoitunut kulttuuriperintötyö vastaa toimintaympäristön muutoksiin, jotka osittain konkretisoituvat politiikkaohjauksessa ja lainsäädännössä. Ajankohtaisimpia ovat uusi museolaki (2020), muinaismuistolain kokonaisuudistus (2020–) ja arkistolainsäädännön uudistaminen (2021–).

Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma (2018) nosti museot esiin asiantuntijoina, kumppaneina ja mahdollistajina. Se tunnisti haasteeksi ”löytää keinot ja luoda rakenteet ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestäväälle hyvinvoinnin kasvulle”¹³.

Uuden museolain tulokset tulee jatkossa vakiinnuttaa. Sen kontekstissa alueellisten vastuumuseoiden kulttuuriympäristön asiantuntijapalvelujen kattavuutta voitaisiin parantaa restauroinnissa ja korjausrakentamisessa. Alueellisten vastuumuseoiden osalta yhdeksältä alueelta puuttuu restauroinnin asiantuntija. Modernin rakennusperinnön korjausosaaminen on varmistettava.¹⁴

10 (2016).

11 (2020).

12 *Pohjoismaat, yhdessä. Suomen puheenjohtajakauden ohjelma* (2021); *Pohjolasta maailman kestävin ja integroitunein alue. Toimintasuunnitelma vuosille 2021–2024* (2020).

13 *Mahdollisuuksien museo* (2018, 10).

14 Museoviraston verkkosivut www.museovirasto.fi

Käynnissä olevan muinaismuistolain kokonaisuudistuksen yhteydessä laaditaan erilliselvitys saamelaisten oikeuksien toteutumisesta muinaismuistojen suojelussa sekä päivitetään laki vastaamaan toimintaympäristöä.

Arkistolainsäädännön uudistamisen tavoitteena on ottaa huomioon toimintaympäristön kuten digitalisaation ja toisaalta muun lainsäädännön kuten tiedonhallintalain aiheuttamat muutokset ja mahdollisuudet. Arkistolainsäädännön poliittiset linjaukset valmistellaan keväällä 2021 toteutettavan skenaariotyön pohjalta. Tavoitteena on hallituksen esitys vuonna 2022.

Euroopan yhteinen kulttuuriperinnön teemavuosi 2018 toi osallistavan kulttuuriperinnön entistä näkyvämpään rooliin myös Suomessa. Kulttuuriperintöbarometrin mukaan vastaajat arvostavat eniten luontoympäristöä (56 %), tapoja, perinteitä ja (käden)taitoja (54 %) sekä kieliä (48 %) ¹⁵. Uusi barometri toteutetaan Museoviraston, opetus- ja kulttuuriministeriön ja ympäristöministeriön yhteistyönä (2021).

Kulttuuriperinnön vaikuttavuutta ja kulttuurienvälistä vuoropuhelua lisääviä työkaluja ovat mm. Euroopan kulttuuripääkaupunki ja EU:n Luova Eurooppa -ohjelman Kulttuuriperintötunnus -toimi. Suomen ensimmäisestä Kulttuuriperintötunnus-hakemuksesta päätetään Euroopan komissiossa tänä vuonna. Euroopan kulttuuriympäristöpäivien 2021 teemana on Rajaton ja avoin, joka tukee ajatusta inklusiosta.

Tämä vuosi on tutkitun tiedon teemavuosi Suomessa. Kohderyhmänä ovat suuri yleisö, päättäjät ja elinkeinoelämä. YK puolestaan on omistanut tulevan vuosikymmenen (2021–2030) merentutkimuksen edistämiseksi ¹⁶. Meri ja muut vesistöalueet ovat tärkeä osa suomalaista kulttuuria, identiteettiä, hyvinvointia ja taloutta. Suomen meripolitiikan yhdeksi kärjeksi on nostettu merten suojelu ¹⁷. Itämeren alueen vedenalainen kulttuuriperintö on säilynyt kansainvälisesti verrattuna poikkeuksellisen hyvin. Suomen talousvyöhykkeeltä tunnetaan eri-ikäisiä laivanhylkyjä kaasuputki- ja kaapelihankkeisiin liittyvien selvitysten, liikenneviranomaisten kartoitusten ja sukellusharrastuksen tuloksena.

”Kulttuuriympäristö on aina samalla myös kulttuuriperintöä.”

Tiede- ja kulttuuriministeri Annika Saarikko kick-off -tilaisuudessa 26.1.2021.

¹⁵ Kulttuuriperintöbarometri2017.pdf (museovirasto.fi).

¹⁶ YK United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development (2021-2030) (unesco.org).

¹⁷ Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen meripolitiikan linjauksista Itämereltä valtamerille (2019).

Kulttuuriperintöstrategian kick-off -tilaisuus pidettiin tammikuun lopussa 2021. Se oli samalla myös kulttuuriympäristöstrategian päätöswebinaari. Yksi kulttuuriympäristöstrategian päätavoitteista oli kestävä kehitys¹⁸. Webinaarin osallistujilta kysyttiin: ”Mikä on mielestäsi tärkein kulttuuriperintöstrategiassa esiin nostettava asia?” Vastaajat arvostivat osallisuutta ja tulevaisuuteen ulottuvia kestävyysnäkökulmia:

- Kulttuuriperintö ilmastokriisin ratkaisijana
- Kestävä kehitys ja sivistys, kansalaisjärjestöt
- Yhteisöllisyys, jalkauttaminen, yhteistyö
- Kulttuuriperintökasvatus, hyvinvointi, arvot ja arvostus
- Rakennusperintö ja rakennettu ympäristö, kulttuuriympäristö ja arkimaisemat
- Tiedon saanti, digitaalinen saavutettavuus
- Resurssit

Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020¹⁹

Kulttuuriympäristöstrategian arviointi²⁰

<p>Päätavoitteisiin kuului kestävä kehitys.</p> <p>Kulttuuriympäristön hyvä hoito ja kehittämisen vastuullisuus nähtiin kestävä kehityksen ja siihen liittyvien ekologisten, taloudellisten, sosiaalisten ja kulttuuristen arvojen vahvistajana.</p> <p>Kulttuuriympäristö on ajassa uudistuva, silti keskeiset piirteensä säilyttävä.</p>	<p>Kestävän kehityksen tukeminen ja kulttuuriympäristön laaja tarkastelu onnistui.</p> <p>Vastuumuseojärjestelmä vahvisti resursseja.</p> <p>Toimeenpanossa oli priorisointivaikeuksia.</p> <p>Yleisön tietoisuus kasvoi.</p> <p>Taloudellisia kannustimia, tietovarantoja ja lainsäädäntöä tulee kehittää.</p> <p>Kulttuuriympäristön arvostus kasvoi.</p>
--	---

Kulttuuriperinnössä on kyse aktiivisten menneisyysuhteiden määrittelystä. Tämä ilmenee institutionaalisella tasolla suojeltuna ja tunnustettuna sekä arkielämässä vaalittuna kulttuuriperintönä²¹. Näin kulttuuriperintö on dynaaminen prosessi, joka liittyy kiinteästi yhteiskunnalliseen, taloudelliseen ja poliittiseen ympäristöön ajankohtaisine diskursseineen²².

Tausta-aineistoina tässä selvityksessä ovat mm. alan kannalta keskeisimmät kansainväliset sopimukset ja muut asiakirjat, tutkimuskirjallisuus, strategiat ja toiminta- ja kehittämisohjelmat. Näiden avulla on luotu kokonaiskäsitys kulttuuriperinnön keskeisistä yhteyksistä tänä päivänä ja lähitulevaisuudessa. Lisäksi tarkentavaa tietoa koottiin 17 eri aloja edustavilta asiantuntijalta (ks. liite 1).

18 Kulttuuriympäristöstrategian (2014–2020) arviointi (2021).

19 2014.

20 2021.

21 Harrison (2013, 14–15); Silverman et al. (eds.) 2017.

22 Mulligan (2018).

2 Kulttuuriperinnön eri ulottuvuuksien ja merkitysten tarkastelu yhteiskunnassa

Tämä luku avaa kulttuuriperinnön ulottuvuuksia ja merkityksiä eri näkökulmista. Aineellinen, aineeton ja digitaalinen kulttuuriperintö limittyvät toisiinsa, mutta niillä on omat perinteiset tarkastelukulmansa. Faron sopimus korostaa alhaalta ylöspäin rakentuvaa kulttuuriperintötyötä. Mentäessä kohti 2030-lukua kulttuuriperinnön merkitys vain kasvaa ja yhteistyön mahdollisuudet laajenevat. Kulttuuriperinnön yhteiskunnallinen merkitys ilmenee kestävyyskriisin haasteisiin vastaamisessa eri toimialoilla, kansalaisjärjestöissä, verkostoissa ja niiden välisessä yhteistyössä.

Kulttuuriperintökäsitteet ovat työkaluja, jotka auttavat jäsentämään ja jaottelemaan laajoja kokonaisuuksia. Valtaosa niistä on määritelty Unescon ja Euroopan neuvoston toimesta kansainvälisen suojelutyön tarpeisiin. Lisäksi tutkimuskäsitteitä laaditaan teoreettisiksi ja menetelmällisiksi työkaluiksi. Kulttuuriperinnön osallistavan paradigman läpimurto näkyy monin tavoin paitsi sopimuksissa myös toimintakulttuurissa. Yksilöt ja yhteisöt joukkoistetaan, he toimivat oma-aloitteisesti kulttuuriperintönsä hyväksi, esimerkiksi kartuttavat kokoelmia ja suojelevat kohteita.

Unescon strategiassa 2014–2021 ihmislähtöiset näkökulmat vahvistavat näkemystä kulttuurista kestävästä kehityksestä ja rauhan ajurina. Sen tavoitteista Kulttuuriperinnön suojeleminen, tukeminen ja eteenpäin välittäminen (7) sekä Luovuuden ja kulttuuristen ilmaisujen monimuotoisuuden vahvistaminen (8) esittävät kulttuurin huomioimisen välttämättömyyden. Kulttuuri tuottaa uudenlaista ymmärrystä. Tavoite 8 korostaa luovan talouden kehitysparadigmaa ja yhteiskunnallista inklusiota. Luovuus, innovaatiot ja yrittäjyys nähdään dynaamisissa kulttuureissa voimavarana. Unesco haluaa vahvistaa kulttuuri-instituutioiden ja kulttuuriteollisuuden kehittämistä sekä luovien kaupunkien mallien tukea. Aineettoman kulttuuriperinnön uusiutuminen vastaa kestävyysaasteisiin kohentamalla hyvinvointia.²³

Valtioiden välinen kulttuuriperintöyhteistyö laajentaa käsityksiä ja tuo vertailunäkökulman kulttuuriperinnölle annettaviin merkityksiin. Esimerkiksi Itämeren alueella vedenalaista kulttuuriperintöä tarkastellaan yhtenä valtioiden rajat ylittävänä kokonaisuutena. Euroopan neuvoston kulttuurireittien laajennettu osittaissopimus (2010) määrittelee

²³ Unesco 2014–2021 Medium-Term Strategy (2014).

kulttuurireitin kulttuuri-, kulttuuriperintökasvatus- ja matkailualan yhteistyöhankkeeksi, ”jonka tavoitteena on kehittää ja edistää historialliseen reittiin tai kulttuurikäsitteeseen, -hahmoon tai -ilmiöön perustuvia reittejä”²⁴. Turku on Hansareitin jäsen ja Rosalan Viikinkikeskus Viikinkireitin jäsen. Helsingin kaupungin museo on ollut mukana Art Nouveau -tutkimusreitiverkostossa. Pyhän Olavin reittiin liittyy Suomessa erilaista toimintaa.²⁵

Aineellinen kulttuuriperintö

Unesco jaottelee kulttuuriperintöä kulttuuri- ja luonnonperintöön siten, että kulttuuriperinnön kohdalla alakohtia ovat kiinteä (arkeologiset muinaisjäännökset, monumentit), irtain (taideteokset, käsikirjoitukset, veistokset) ja vedenalainen kulttuuriperintö (hylyt, rauniot). Luonnonperintöön lasketaan kulttuurimaisemat ja fyysiset, biologiset tai geologiset muodostelmat²⁶. Suomessa Museovirasto sisällyttää kulttuuriympäristöön kokonaisuuden, joka muodostuu erilaisista ja eri-ikäisistä maisemista, rakennetuista ympäristöistä ja arkeologisesta perinnöstä.

Luonnonperinnön käsitteen tieteellisessä määrittelyssä on yhdistetty aineeton ja aineellinen perintö: ”menneisyydestä säilynyt, ihmisen toiminnan ja luonnonhistoriallisen kehityksen seurauksena syntynyt, yhteinen aineellinen ja aineeton perintö”²⁷.

Kulttuurimaisemat, aivan kuten kulttuuriperintökin, ymmärretään monin eri tavoin:

”Saamelainen kulttuurimaisema ei ole rakennettua maisemaa vaan välittyy ennen kaikkea maisemaan liitettyjen arvojen, myyttien, paikannimien ja historian kautta sekä maisemassa näkyvänä maankäyttönä”²⁸. Näin luonnon- ja kulttuuriympäristöt sekä sosiaalisen ja kielelliset ympäristöt muodostavat toisistaan riippuvaisen ympäristön kokonaisuuden²⁹. Edellä pääpaino ei ole fyysisessä maisemassa, vaan merkityksissä ja kulttuuriperinnön keinoissa välittää niitä. Museoviraston määrittelyssä painottuu itse maisema: ihmisen toiminnan jäljet yhtä lailla maaseudulla kuin kaupunki- ja kylämaisemissa³⁰.

24 Suomi ollut jäsenenä osittaissopimuksessa vuodesta 2018 alkaen.

25 *Kulttuurireitti yhteisenä toiminta-alustana* (2017, 22, 37–38); Ks. Euroopan neuvoston verkkosivut <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes>.

26 <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/illicit-trafficking-of-cultural-property/unesco-database-of-national-cultural-heritage-laws/frequently-asked-questions/definition-of-the-cultural-heritage/>; ks. Kulttuuriperintösopimusten esittämien määritelmien rinnalla eri yhteyksissä käytetään teemaa tarkentavia käsitteitä, ks. Euroopan kulttuuriperintöpolitiikan sanasto.

27 Finto: KEKO 2015: Luonnonperintö.

28 *Saamelaisten kulttuuripoliittinen toiminta- ja kehittämisohjelma 2020–2023* (2020, 10).

29 *Saamelaisten kestävän kehityksen ohjelma* 2006, 5.

30 Museoviraston verkkosivut <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuurimaisema>

Kulttuuriympäristön ja -perinnön väliset suhteet ovat yhä voimakkaammin esillä ympäristökansalaisuuden käsitteen käytön yleistyttyä. Käsite ilmentää omaehtoista vastuuta ympäristöstä, mikä lisää osallisuuden kokemusta kestäväen tulevaisuuden rakentamisessa³¹.

Ajattelua aineellisesta kulttuuriperinnöstä ohjasi pitkään Unescon yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemiseksi vuodelta 1972. Tämä Suomen vuonna 1987 ratifioima sopimus tunnetaan paremmin Maailmanperintösopimuksen nimellä.³² Suomen seitsemästä Unescon maailmanperintökohteesta yksi on luonnonperintökohde. Ensimmäiset kohteet, Suomenlinnan ja Vanhan Rauman saimme maailmanperintöluetteloon vuonna 1991.

Kansallinen maailmanperintöstrategia 2015–2025 sekä sen toimeenpanosuunnitelma ovat linjanneet maailmanperintöpolitiikkaa ja tukeneet Suomen maailmanperintökohteissa tehtävää työtä³³. Strategian päätavoitteessa kestävyys on esillä merkitysten ja toiminnan tasolla. **Yksi toimeenpanosuunnitelman viidestä strategisesta päälinjauksesta esittää paikalliset yhteisöt kohteen voimavarana ja mahdollisuutena.**

Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys ry. kehittää ja lisää kohteiden yhteistyötä sekä toimii Pohjoismaisen maailmanperintöyhdistyksen jäsenenä. Kohteiden yhteinen kävijätutkimushanke (2017–2019) loi vertailumateriaalia ja osoitti myönteisen kävijäkokemuksen sekä kohteiden paikallisen taloudellisen potentiaalin. Terveys- ja hyvinvointivaikutuksia tutkittiin Suomenlinnan osalta ensimmäistä kertaa. Eniten vastaajien mielestä käynnin aikana oli lisääntynyt psyykkinen hyvinvointi.³⁴

31 Finto: KEKO 2015: ympäristökansalaisuus.

32 YLEISSOPIMUS maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta - FINLEX®; Maailmanperintösopimus, Unesco 1972/Suomi 1987.

33 Yhteinen perintömme – Nationell värdsarvstrategi (2015); Yhteistä perintöämme vaalien – Vi värnar om värt gemensamma arv (2016).

34 Suomen Maailmanperintökohteiden yhdistys ry www.maailmanperinto.fi; Suomenlinnan kävijätutkimus 2018 (amazonaws.com).

Kulttuuriperinnön ja luonnon merkitykset näkyvät myös Unescon geopuisto-ohjelmassa, johon Suomesta kuuluvat Rokuan ja Lauhanvuori-Hämeenkaan geopuistot.

Suomen ratifioimat merkittävimmät aineellisen kulttuuriperinnön suojelua koskevat Euroopan neuvoston yleissopimukset kattavat rakennustaiteen ja arkeologisen perinnön. Euroopan rakennustaiteellisen perinnön suojelua koskeva yleissopimus (1985) koskee kulttuurimuistomerkkejä, rakennuskokonaisuuksia ja ulkoilmakohteiden tunnistamista, luettelointia ja suojelutoimenpiteitä.

Eurooppalainen yleissopimus arkeologisen perinnön suojelusta (1992) katsoo teemaa yhteisen muistin näkökulmasta. Sopimuksen määritelmän mukaan kaikki jäännökset ja esineet sekä muut muinaisilta ajoilta periytyvät ihmisen toiminnan jäljet, joita säilyttämällä ja tutkimalla voidaan selvittää ihmiskunnan historiaa ja sen suhdetta luonnonympäristöön ovat arkeologista perintöä. Maan päällä ja veden alla tällaisia jälkiä menneestä ovat rakenteet, rakennelmat, rakennusryhmät, asuinpaikat, irtaimet esineet ja muistomerkit ympäristöineen.³⁵

Arkeologiset kohteet on jaoteltu kiinteisiin muinaisjäännöksiin, joihin sisältyvät muinaismuistolain tarkoittamat arkeologiset jäännökset. Tämän lisäksi on jaoteltu erikseen mahdollinen muinaisjäännös, muu arkeologinen kulttuuriperintökohde, vedenalainen kohde, irtolöytöpaikka, luonnonmuodostuma ja poistettu kiinteä muinaisjäännös. Lisäksi kiinteää muinaisjäännöstä laajempänä käsitteenä on käytetty arkeologisen maastokohteen käsitettä.³⁶

Eurooppalainen maisemayleissopimus (2000) aloitti osallistavampaan suuntaan tähtäävien sopimusten politiikkalinjauksen. Maiseman määrittelyssä maisema nähdään sellaisena alueena, kun ihmiset sen mieltävät. Sen 5 § esitetyt yleiset toimenpiteet katsoivat maisemien lainsäädännöllisen tunnustamisen yhteisen kulttuuri- ja luonnonperinnön monimuotoisuuden ilmentymäksi ja identiteetin perustaksi, maisemapolitiikan, yleisöä osallistavan menetelmien käyttöönoton sekä maisemanäkökohtien sisällyttämisen paitsi alue- ja kaupunkisuunnittelupolitiikkaan myös kulttuuri-, ympäristö-, maatalous-, sosiaali- ja talouspolitiikkaan ja muihin toimintaohjelmiin.³⁷

35 Rakennustaidetta koskeva suojelusopimus Euroopan neuvosto 1985/Suomi 1992 <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1992/19920010>; arkeologista kulttuuriperintöä koskeva sopimus, Euroopan neuvosto 1992/Suomi 1995 https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1995/19950026/19950026_2.

36 Museovirasto, Kulttuuriympäristön palveluikkuna; Mäki (2020, 19).

37 14/2006 - Valtiosopimukset - FINLEX® Euroopan neuvosto 2000/Suomi 2006. Käytössä on myös käsite maisemaperintö, jolla viitataan maisemallisista kokonaisuuksista muodostuvaan perintöön (Finto: KEKO 2015: maisemaperintö 2015).

Myös vedenalaisten maisemien kartoittaminen edistää eurooppalaisen maisemayleissopimuksen tavoitteita. Vedenalaisen maiseman käsitettä ja konseptia on kehitetty ja kohdekuvauksia on viety muinaisjäännösrekisteriin sekä ehdotettu mukaan otettavaksi valtakunnallisesti arvokkaiden maisema-alueiden päivitykseen.

Sininen tieto

Merellisestä kulttuuriperinnöstä ei ole yhtä määritelmää. Aineellista kulttuuriperintöä voidaan tarkastella suhteessa merellisyyteen mm. sen funktion tai sijainnin näkökulmasta. Museovirastossa on lähestytty merellistä kulttuuriperintöä sekä maan päältä että veden alta löytyvinä rakennettuina ja arkeologisina jälkinä, jotka kertovat ihmisen tavasta hyödyntää ja ymmärtää merta ja vesistöjä eri aikoina. Lisäksi muistiorganisaatioiden kokoelmat, jotka kertovat vesistöjen käyttöön liittyvistä ilmiöistä ja aineettomista arvoista lasketaan merelliseksi kulttuuriperinnöksi.³⁸

Vedenalaista kulttuuriperintöä voidaan käyttää maa- ja aluebrändäyksessä sekä sinisen kasvun lähteenä. Mielikuva vedenalaisesta museosta ja -maisemasta linkittyy historiallisiin majakoihin, purjehtiviin perinnealuksiin, satamiin, telakoihin sekä niihin liittyviin aineettomiin kulttuuriperintöihin maisema-arvoineen.

Yhteensä 61 maata (mukana Viro ja Liettua), on ratifioinut kansainvälisesti vuonna 2009 voimaan tulleen Unescon vedenalaisen kulttuuriperinnön suojelusopimuksen (2001)³⁹. Antaisiko ratifiointi Suomelle lisätyökaluja talousvyöhykkeen vedenalaisen kulttuuriperinnön suojeluun?

Aineellisen kulttuuriperinnön suojelu on huomioitu 2000-luvulla useissa muissakin sopimuksissa. Taustaselvityksen alussa esiin tuotu Euroopan neuvoston Faron sopimus korostaa kulttuuriperinnön kestävän hoidon periaatteiden määrittämistä ja edistämistä.

38 Suomen merellisen kulttuuriperinnön tilannekatsaus (2019, 45).

39 Unesco 2001 Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage. [GB-2001CONVENTION-INFO-KIT-2018_02.pdf \(unesco.org\)](#)

Esimerkiksi kulttuuriperinnön säilyttämisen asettamat erityisvaatimukset on huomioitava teknisissä määräyksissä⁴⁰.

Asiakirjallinen kulttuuriperintö voidaan nähdä aineellisena, aineettomana ja digitaalisena. Unescon Maailman muisti -ohjelman (1992) lähtöajatuksena on kaikille kuuluva asiakirjallinen kulttuuriperintö, jonka mukaan dokumenttien haltijoina voivat olla organisaatiot, yhteisöt tai yksilöt. Suomen kansallinen rekisteri sisältää merkittävää kulttuuriperintöä, kuten asiakirjat vuoden 1952 kesäolympialaisistamme.⁴¹

Kirjastojen eri vuosisadoille sijoittuvat kokoelmat ovat äärettömän arvokasta kulttuuriperintöä, joiden digitaalinen saavutettavuus paranee jatkuvasti. Kansalliskirjasto vastaa keskeisenä kulttuuriperintöorganisaationa julkaisuperinnön säilyttämisestä, kuvailusta ja käyttöön asettamisesta, sekä edistää avoimen tiedon saatavuutta.⁴²

Aineeton kulttuuriperintö

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön yleissopimus (2003) ratifioitiin Suomessa vuonna 2013. Sen mukaan aineetonta kulttuuriperintöä ovat:

- (a) suullinen perinne ja ilmaisu, mukaan lukien kieli aineettoman kulttuuriperinnön välineenä
- (b) esittävät taiteet
- (c) sosiaaliset käytännöt, rituaalit ja juhlatilaisuudet
- (d) luontoon ja maailmankaikkeuteen liittyvä tieto ja käytännöt
- (e) perinteiset käsityöläisaidot

Arjessa kyse on käytänteistä, kuvauksista, ilmauksista, tiedoista, taidoista – sekä niihin liittyvistä välineistä, esineistä, artefakteista ja kulttuurisista tiloista – ”jotka yhteisöt, ryhmät ja joissain tapauksissa yksityishenkilöt tunnustavat osaksi kulttuuriperintöään”. Sukupolvelta toiselle siirtyvää perintöä luodaan suhteessa ympäristöön, vuorovaikutuksessa luonnon ja oman historiansa kanssa. Listattu kulttuuriperintö on vain jäävuoren huippu kaikesta ihmisten luomasta aineettoman kulttuuriperinnön muodoista.

Suomessa vähemmälle huomiolle on jäänyt jo vuonna 2006 ratifioitu Unescon yleissopimus kulttuuri-ilmaisujen moninaisuuden suojelemisesta ja edistämisestä eli

40 9 §.

41 Kansallisarkiston verkkosivut <https://arkisto.fi>

42 Kansalliskirjaston verkkosivut www.kansalliskirjasto.fi; www.digime.fi; Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK) -hanke toimi vuosina 2008–2017.

kulttuuridiversiteettisopimus vuodelta 2005 sekä sitä edeltänyt kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus vuodelta 2001.

Kulttuuridiversiteettisopimuksessa on yhtymäkohtia aineettoman kulttuuriperinnön sopimukseen, sillä sopimus esittää kestävän kehityksen ja kulttuurin yhteyden, korostaa yhteisöjä ja yksilöitä, näkee taiteen ja kulttuuriperinnön välisen yhteyden sekä tukee vähemmistöön kuuluvien henkilöiden ja alkuperäiskansojen kulttuurien yhdenvertaisuuden ja kunnioittamisen tunnustamista. Kulttuurisen moninaisuuden suojeleminen, edistäminen ja ylläpitäminen ovat kestävän kehityksen olennainen edellytys nykyisille ja tuleville sukupolville.⁴³

Aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen piirissä hallinnoitavan kulttuuriperinnön tulee täyttää vaatimukset yhteisöjen, ryhmien ja yksilöiden välisestä kunnioituksesta sekä kestävästä kehityksestä. Suomessa kehitellyssä kestävän kehityksen kompassissa on ekologinen, taloudellinen, sosiaalinen ja kulttuurinen ulottuvuus. Sen avulla pohditaan elävän perinnön ja kestävän kehityksen kysymyksiä vuorovaikutuksen, osallisuuden ja luontosuhteen näkökulmista.⁴⁴

Aineettoman kulttuuriperinnön sopimuksen toimeenpanoa Suomessa ohjaavat toimeenpanosuunnitelma ja aineettoman kulttuuriperinnön toimenpideohjelma 2019–2022⁴⁵. Unescon Ihmiskunnan aineettoman kulttuuriperinnön luetteloon hyväksyttiin Suomen ensimmäisenä kohteena saunaperinne Suomessa (2020).

Keskeinen työkalu sopimuksen toteuttamisessa Suomessa on elävän perinnön ringit, jotka yhdistävät taitojen, tapojen ja perinteiden harjoittamisesta, siirtämisestä, koulutuksesta, tutkimuksesta, dokumentoinnista ja tallentamisesta vastaavat toimijat. Tähän mennessä perustettuja temaattisia rinkejä ovat luontorinki, käsityörinki, kansanmusiikin ja -tanssin rinki sekä suullinen rinki ja saunarinki.

Unescon aineettoman kulttuuriperinnön teemoihin alun perin kytkeytynyt rinkimalli on työkalu, jota jokainen voi hyödyntää. Esimerkiksi saunarinkiin kuuluu yli 400 jäsentä. Aineettoman kulttuuriperinnön elävän perinnön käsite viittaa yhteisöjen omaan toimintaan ja määrittelyyn. Kulttuuriperintö ei jähmety, vaan jokainen luo ja käyttää sitä omasta kulttuurisesta taustastaan käsin. Aineettoman kulttuuriperinnön toimeenpanossa Elävän perinnön wikiluettelo on aktivoanut satoja toimijatahoja itselle tärkeän elävän perinnön

43 <https://www.finlex.fi/fi/esitykset/he/2006/20060058.pdf>; *Universal Declaration on Cultural Diversity* 2001.

44 Museoviraston verkkosivut, Aineeton kulttuuriperintö www.aineetonkulttuuriperinto.fi

45 *Elävä perintö* (2015), *Elävä perintö* (2020). Aineettoman kulttuuriperinnön osalta seuraavan toimeenpideohjelman (2023–2026) suunnittelun sisällöstä ja aikataulusta päättää opetus- ja kulttuuriministeriön asettama aineettoman kulttuuriperinnön asiantuntijaryhmä, jonka puheenjohtajana toimii dosentti Katriina Siivonen.

luettelointiin. Wikiluettelossa ovat mm. kynttilöiden vienti haudoille jouluna, metsäsuhde sekä Suomen romanien lauluperinne.⁴⁶

Digitaalinen kulttuuriperintö

Digitaaliset aineistot kattuvat jatkuvasti kahdella tavalla: niitä tuotetaan digitaalisessa muodossa erilaisilla alustoilla ja toisaalta aineistoja siirretään digitaaliseen muotoon. Aineistot avaavat tietoa vuosituksia taaksepäin kulttuuriympäristön ja kulttuuriperinnön eri osa-alueilta. Kuvakokoelmat sisältävät kulttuurihistoriallisia, kansatieteellisiä, rakennushistoriallisia ja journalistisia kuva-aineistoja. Myös digimuseo on kohentanut saavutettavuutta⁴⁷.

Ihmisten kiinnostus digitaalista kulttuuriperintöä kohtaan on kasvanut. **Kulttuuriperintö kiinnittyy arkeen, ja sen on oltava kaikille avoin edistääkseen yhteiskunnallista moniarvoisuutta, vuorovaikutusta ja osallisuutta**⁴⁸. Kulttuurilaitosten digitaalisen yleisösuhteen laajentamisen näkökulmasta kehittämisessä tulisi kiinnittää huomiota uusien yleisöjen tarpeiden tunnistamiseen ja osallistavien suunnittelumenetelmien käyttöönottoon⁴⁹. Erilaisten yhteisöjen oman kulttuuriperinnön hyödyntäminen edellyttää, että digitointi olisi kattavaa.

Kansallinen digitaalinen kirjasto (KDK)-hanke (2008–2017) on ollut kulttuuriperintöorganisaatioiden mittavin yhteistyöhanke Suomessa, josta on kasvanut toimintansa aikana merkittävä tietovaranto- ja palvelukokonaisuus, toimintamalli ja osaamiskeskittymä. Hanke on tiivistänyt kirjasto-, arkisto- ja museosektorien välistä yhteistyötä.⁵⁰ Kokonaisuuteen kuuluvat muistiorganisaatioiden aineistot ja palvelut yhteen tuova, Kansalliskirjaston ylläpitämä Finna-palvelu sekä Tieteen tietotekniikkakeskus CSC:n ylläpitämä kulttuuriperintöaineistojen säilyvyyden turvaava Kulttuuriperintö-PAS-palvelu.

Svenska Litteratursällskapet i Finland:in ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran (SKS) arkistot sisältävät Suomen laajimmat perinnekekoelmat, joita on saatavilla myös digitaalisesti. SKS:ssa on digitoitu Elias Lönnrotin arkisto- ja kirjastokokoelma (Lönnrotiana), kansankirjoittajien teoksia ja kaunokirjallisuutta, sekä kirjaston kartuntaluettelaita. Aineistot kuuluvat SKS:n Digikirjastoon ja ovat haettavissa Kansalliskirjaston ylläpitämän Doria-palvelun

46 Museoviraston verkkosivut [Aineeton kulttuuriperintö \(aineetonkulttuuriperinto.fi\)](http://aineetonkulttuuriperinto.fi).

47 www.digimuseo.fi

48 Opetus- ja kulttuuriministeriön verkkosivut [Digitaalinen kulttuuriperintö - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö \(minedu.fi\)](http://digitaalinenkulttuuriperinto-okm-opetus-ja-kulttuuriministerio.minedu.fi).

49 *Kulttuurilaitosten digitaalinen yleisösuhte* (2019, 14).

50 *Kansallinen digitaalinen kirjasto* (2018, 43–44).

kautta. SKS:n Avoin Kalevala on digitaalinen kriittinen editio, joka avaa nykylukijalle eepoksen uudella tavalla, kertomalla millaiseen maailmaan eepos syntyi, mikä on sen suhde kansanrunoihin, ja miten voi ymmärtää Kalevalan kieltä. Kaikki Kalevalan runot ja esipuheet ovat luettavissa painetun kirjan näköiskappaleena, tekstin transkriptioina ja käsikirjoituksen faksimilekuvina.⁵¹

Suomi on tiedepolitiikassaan sitoutunut EU:n avoimen tutkimuksen ja innovoinnin toimintatavan periaatteisiin ja tavoitteisiin, mikä lisää kulttuuriperintöä, taidetta ja kulttuuria koskevan uuden tiedon saavutettavuutta⁵². **Digitaalinen ja robotiikkatalouden kasvupotentiaali vahvistuu ihmisten arjen kytkeytyessä yhä enemmän teknologisiin ratkaisuihin.** Sovellukset avartavat olemassa olevaa paikkakohtaista tietoa. Liikumme luontokohteissa – saaristossa, kansallispuistoissa, metsissä, soilla ja tuntureilla tai peltojen, järvien ja jokien läheisyydessä usein hyödyntäen digitaalisia sovelluksia. Etsimme paikka- ja historia-tietoa sekä taustatietoa ajankohtaisista kulttuuri- ja taidetapahtumista ja paikallisista palveluista tai luonnon olosuhteista.

Virtuaalinen elämyksellisyys, moniaistiset ja -kanavaiset kokemukset ja vaihtoehtoiset tarinat palvelevat erilaisista taustoista tulevia käyttäjiä. Digitaaliset mahdollisuudet herättävät kiinnostusta myös ympäristöystävällistä virtuaalimatkailemista kohtaan. Kulttuuri-, kulttuuriperintö- ja taidealan organisaatioiden tulisi punnita tarjolla olevien palvelujen ja sisältöjen tiedollista saavutettavuutta ja kattavuutta: keitä sisältö puhuttelee, keille se on tuotettu, entä keitä tieto ei saavuta, jos se ei ole digitaalisesti saatavilla.

Visuaalisuuden vahva rooli tiedontuotannossa tukee tarinallisuuden hyödyntämistä. Etenkin lapset ja nuoret käyttävät vuorovaikutteisia sovelluksia ja pelejä. Osallistavat sovellukset ilmentävät luonto- ja kulttuuriperintösuhdetta uusin tavoin, kun yksityishenkilöt voivat ladata itse sisältöä niihin.

Euroopan komission suositus kulttuuriaineiston digitoinnista ja sähköisestä saatavuudesta sekä digitaalisesta säilyttämisestä (2011) tavoittelee Euroopan kulttuuriperinnön digitoimista vuoteen 2025 mennessä. Esimerkiksi viime vuosina Euroopan komissio on edistänyt elokuvaperinnön asettamista yleisön saataville⁵³. Infrastruktuurien ylläpito ja yhteiseurooppalainen kehittäminen sekä mobiilidatan käyttöön liittyvät ympäristöriskit on huomioitava digitaalisuuden lisääntyessä. Europeana tarjoaa yli 50 miljoonaa nimikettä Euroopan tuhansista arkisto-, museo- ja kirjastokokoelmista⁵⁴.

51 Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran verkkosivut <http://kalevala.finlit.fi/> ja <https://www.finlit.fi/fi/content/sksn-digikirjasto#.YD6RG9yxU2y>

52 *Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia* (2017, 29).

53 *Kulttuuriperintöä koskeva eurooppalainen toimintakehys* (2019, 18).

54 <https://www.europeana.eu/>

Eettinen kestävyys on erottamaton osa kestävyysmurrosta. Se viittaa hyvinvoinnin turvaamiseen globaalisti sekä yhteiskuntien moraalisiin velvoitteisiin, ristiriitoihin sekä yksilötason vastuun kysymyksiin⁵⁵.

Tekoälyn kohdalla eettisen kestävyuden kysymyksiin kuuluu esimerkiksi: mitä koneoppimisessa käytettävien aineistojen mahdolliset ennakoasenteet opettavat algoritmeille?

”On kasvava tarve arvioida, milloin teknologia auttaa ja milloin se haittaa siirtymistä jälkifossiiliseen aikaan.”⁵⁶

Euroopan digitaalistrategian (2010) keskeisimpiin teemoihin kuuluu Euroopan kulttuurimuistin digitointi ja säilyttäminen. Muistia heijastavia aineistoja ovat painotuotteet, valokuvat, museoesineet, arkistoasiakirjat, äänitallenteet, audiovisuaalinen aineisto, muistomerkit ja kiinteät muinaisjäänökset. Strategian tavoitteena on saada paras mahdollinen hyöty tietotekniikoista talouskasvun, työpaikkojen luomisen ja eurooppalaisten elämänlaadun edistämiseksi osana Eurooppa 2020 -strategiaa.⁵⁷

Tekoälypohjaisia teknologioita hyödyntävä eurooppalaisten kulttuuriperintö-, tiede- ja teknologiaorganisaatioiden yhteisen Time Machine:n tavoitteena on muodostaa ”menneisyyden big dataa” kaikille avoimessa muodossa. Suomessa Time Machine -organisaatioon kuuluu 37 kulttuuriperintöalan toimijaa. Kansallisarkisto toimii yhteyspisteenä Suomessa.

Osana Kansallisarkistoa Saamelaisarkisto edistää saamelaisaineistojen talteen saamista ja digitaalista käyttöä, esimerkiksi saamelaiskäsityöläisten aineistoja ja niiden käytön edistämistä arkistopedagogisin keinoin. **Materiaaleja on tallennettu 1600-luvulta lähtien Euroopassa, mutta digitoitavien aineistojen osalta kiire on erityisesti AV-aineistojen kohdalla.** Arkistomateriaalin saavutettavuuteen, digitaaliseen palveluun ja aineiston käytön eettiseen ohjeistukseen on kansainvälisen Digital Access to Sámi Heritage Archives -hankkeen (2018–2021) kautta tulossa parannusta lähivuosina⁵⁸.

55 Eettinen kartta Suomelle (2016).

56 Sitran strategia 2021–2024.

57 Euroopan digitaalistrategia (2014).

58 Räsänen (2020, 109).

Faron sopimus nostaa esiin kansainvälisesti yhteensopivat standardit, saavutettavuuden parantamisen ja kielten ja kulttuurien moninaisuuden tukemisen digitaalisten aloitteiden kautta.

Koronan vuoksi ihmiset vierailivat kulttuurilaitoksissa entistä useammin etäyhteyden avulla. Samaan aikaan luonnollisesti fyysiset vierailut kohteissa vähenivät merkittävästi: Verkossa toimivan tiedonhakupalvelu Finnan kävijämäärät kasvoivat vuonna 2020 edellisvuoteen verrattuna 16 prosenttia. Kävijöitä vuonna 2020 oli 2,9 miljoonaa.⁵⁹ Maailmanperintökohde Suomenlinnassa kävijöiden määrä tippui lähes puolella, ollen vuonna 2020 yhteensä 448 000.

⁵⁹ Hakupalvelu Finnan verkkosivut www.finna.fi; STT Koronavuosi kasvatti kulttuurin ja tieteen kulutusta verkossa | Helsingin yliopisto (sttinfo.fi).

3 Toimintaympäristön keskeiset muutossuunnat

Teemme kulttuuriperintötyötä yhä yllättävämpien muutosten keskellä, jonka koronapandemia on jo osoittanut. Paikallisiin toimintaympäristöihin vaikuttavat monet globaalit haasteet, jonka vuoksi toimijoiden kansainvälinen verkostoituminen on olennaista. Sitran Megatrendit koronan valossa⁶⁰ painottaa, etteivät vanhat ajattelu- ja toimintamallit enää riitä nykyisessä, kompleksisessa maailmassa. Kulttuuriperinnön kattavuus on mahdollisuus, johon tulisi tarttua nykyistä vahvemmin ekologisen jälleenrakentamisen tukemiseksi. Museovirasto on liittynyt vuonna 2018 perustettuun organisaatioiden maailmanlaajuiseen yhteistyöverkoston (Climate Heritage). Sen avulla luodaan ja levitetään innovatiivisia ilmastotoimia, jotka perustuvat kulttuuriperintöön. YK:n Agenda 2030:n arvioreportti sekä Suomen Kestävyyspaneelin asiantuntijoiden laatima raportti avaa laajan ymmärryksen kulttuurin merkityksestä kokonaiskestävyydessä. Kulttuurisen kestävyuden ulottuvuuden ytimessä kulttuuriperintö on osa kaikkia elämän osa-alueita ruokakulttuurista luontosuhteeseen, tekniikasta taiteeseen sekä esimerkiksi kaupunkiympäristöihin. Toimintaympäristön muutokset vaikuttavat myös tutkimukseen ja opettamiseen. Elämme aikaa, jolloin sivistysnarratiivia määritellään uudelleen⁶¹.

Sitra on kiteyttänyt megatrendeinä laajat yhteiskunnallisten muutosten kaaret. **Vuoden 2021 Tulevaisuusbarometrissa megatrendit ovat: ekologisen jälleenrakennuksen kii-reellisyys, verkostomainen valta voimistuu ja teknologia sulautuu kaikkeen.**⁶² Sitran vision mukaan Suomi vuonna 2035 on reilu, kestävä ja uudistumiskykyinen. Vision toteutumisessa on kiinnitettävä huomiota erityisesti kolmeen vaikuttavuustavoitteeseen: arjen ja yhteiskunnan ekologinen jälleenrakennus tukee maapallon kantokykyyn sopeutumista, talous uudistuu toimintakykyisemmäksi noudattaen kestävä ja vastuullisen kehityksen periaatteita sekä osallisuus ja vaikutusmahdollisuudet vahvistavat demokratiaa.⁶³

”Ekologisen kestävyyskriisin tarkasteleminen suhteessa muihin tulevaisuuden kehityssuuntiin avaa hyvin megatrendien keskinäisiä jännitteitä”⁶⁴.

60 (2020).

61 Sitran verkkosivut, Sivistys+ Sivistys+ - Sitra

62 Dufva et al. (2021, 29).

63 *Sitran strategia 2021–2024* (2020, 6) [sitranstrategia20212024-edit-012021.pdf](#)

64 *Sitran strategia 2021–2024* (2020, 5) [sitranstrategia20212024-edit-012021.pdf](#)

Globaali kestävyyskriisi haasteena

”Maailma muuttuu toisiinsa kietoutuneiden järjestelmien ja kansalaisten toiminnan kautta. Siksi yhteisvaikutuksiin pureutuminen on muutoksen keskeisin väline”⁶⁵.

Yllä oleva lainaus kiteyttää nykynäkökulman kestävyiden haasteisiin: **yhteisvaikutusten ymmärtäminen ja niihin reagoiminen on olennaisempaa kuin yksittäisten ulottuvuuksien tarkastelu.**

Aiemmin kestävä kehityksen tarkastelussa on eri yhteyksissä käytetty kolmea tai neljää ulottuvuutta (ekologinen kestävyys, taloudellinen kestävyys, sosiaalinen kestävyys ja kulttuurinen kestävyys). Valtioneuvoston kanslian määrittelyssä kestävä kehitys jaetaan 1) ekologiseen, 2) taloudelliseen ja 3) sosiaaliseen ja kulttuuriseen kestävyteen.

Ympäristöulottuvuus (ekologinen kestävyys) sisältää biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämisen sekä kaiken toiminnan sopeuttamisen maapallon kantokykyyn pitkällä aikavälillä. Taloudellisen ulottuvuuden merkitys on kestävässä talouspolitiikassa, joka tukee hyvinvointia ja luo perustan sosiaaliselle kestävyydelle. Sosiaalinen ulottuvuus käsittelee väestönkasvua, köyhyyttä, ruoka- ja terveydenhuoltoa, sukupuolten välistä tasa-arvoa ja koulutuksen järjestämistä; sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyiden yhteiseksi tavoitteeksi nähdään hyvinvoinnin edellytysten siirtyminen sukupolvelta toiselle.⁶⁶

Kuten edellisessä määrittelyssä, on sosiaalinen ja kulttuurinen usein haluttu liittää yhteen. Kulttuurinen ulottuvuus jää tällöin tarkemmin määrittelemättä. Kestävä kehityksen käsitteenä se on liittynyt kulttuurin jatkuvuuden tai taloudellisen elinvoiman turvaamiseen, paikallislähtöiseen kehitykseen, osaksi ekologista kestävyyttä, ekologis-kulttuuristen oikeuksien toteutumiseen sekä kulttuuriseen evoluutioon, jossa kulttuurinen kestävyys hahmottuu koko maailmankuvaa koskevana jäsennostapana.⁶⁷

Nyky-yhteiskunnassa kulttuuriseen ulottuvuuteen kuuluvat entistä vahvemmin monimuotoiseen kulttuuriperintöön liittyvät näkökulmat, kuten kulttuurinen rikkaus, luovuus sekä kehityksen ajallinen ja paikallinen sidonnaisuus. **Kulttuurinen näkökulma kestävyteen auttaa ymmärtämään, että erilaiset paikkasuhteet – myös luontosuhde ja siten myös**

65 *Kuusi polkua kestävyteen* (2020, 2).

66 Valtioneuvoston kanslian verkkosivut www.kestavakehitys.fi. Pääministeri Marinin hallitusohjelmassa (2019) ekologiseen kestävyteen sisällytettiin luonnon monimuotoisuuden turvaaminen, ilmastonmuutoksen hillitseminen, luonnonvarojen vastuullinen ja vähenevä käyttö sekä metsien kestävä käyttö.

67 Soini (2013, 15, 19).

tunne ympäristövastuusta – rakentuvat yhteisöllisesti ja yksilöllisesti. Kulttuurisessa kestävydessä on olennaista tiedostaa kulttuurien erilaiset ominaisuudet ja piirteet, sekä käydä dialogia ja arvostaa esimerkiksi paikallisten kulttuuriperintöä.

Nyky-Suomessa identiteetti ei välttämättä rajaudu vain yhteen alueeseen, valtioon, kieleen tai uskontoon. Jokaisella tulee olla oikeus määritellä itseään koskevaa kulttuurista muutosta ja alueen kulttuuriperintöä, osallistua eri tavoin kulttuuriperinnön suojeluun ja välittämiseen sekä myös oikeus olla osallistumatta. Alueellisessa kehittämisessä tietoisuus omista vaikutusmahdollisuuksista edellyttää tervetulleeksi tulon kokemusta prosessin alusta lähtien. **Tulisikin miettiä, pääsevätkö paikallisyhteisöt esiin ja mitä yhteisöt eivät kenties pääse oman kulttuurinsa esityksissä määrittämään?** ⁶⁸

Kulttuurinen kestävyys on tärkeää nähdä myös kulttuurin muutosvoiman suojeluna, jolloin se tukee kulttuurista transformaatiota ja sillä on voima muuttaa ihmisen toimintaa ja sovittaa se maapallon kantokyvyn rajoihin. ⁶⁹

Kulttuurisen kestävyden perusta on kulttuurisen yhdenvertaisuuden huomioimisessa. On myös nähtävä kulttuuriperintöyhteisöjen sisällä muodostuvat valta-asetelmat ja mahdolliset ristiriidat erilaisissa kulttuuriperintöprosesseissa; yhteisöt eivät välttämättä kannata samojen piirteiden jatkuvuutta tai koe asioita samasta näkökulmasta merkitykselliseksi ⁷⁰.

Yhteistoimijuuden malli tukee kulttuurista määrittelyoikeutta. Siinä yksilöt, yhteisöt ja ryhmät eivät ole ulkopuolelta tulevien määrittelyjen kohteena. Toimijoina he tuottavat kulttuurisia ilmauksia, tietoa ja merkityksiä oma-aloitteisesti ja yhteistyössä erilaisia verkostoja kokoavien tahojen, kuten museoiden kanssa. ⁷¹ ICOMOS:in Suomen osasto ry. esittää keskeisimmäksi tavoitteeksi yhteisen pohdinnan paikan erilaisista aineelliseen ja aineettoomaan kiinnittyvistä merkitysarvoista.

Koska kulttuuri on käsitteenä laaja, kulttuurinen kestävyys on hyvä sijoittaa käsiteltävään kontekstiinsa, kuten esimerkiksi matkailuun, kulttuuriperinnön tuotteistamiseen

68 ks. Siivosen määritelmä teoksessa Salmela et al. (2015, 41); Latvala-Harvilahti & Siivonen (2019, 50).

69 Haataja (2018, 66); kulttuurin muutosvoiman suojelemisesta ja kulttuurisesta transformaatiosta ks. Siivonen (2020) ja Siivonen & Kouri (2020, 94). Kestävyysluokituksen yhdistymisestä on esitetty vaihtoehtoja: *sosio-ekologinen kestävyys* (huomioi inhimillisen kuin ei-inhimillisen todellisuuden ja lajienväliset keskinäisriippuvuudet), *sosiaalitaloudellinen kestävyys* (valaisee sosiaalisten ja taloudellisten suhteiden yhteen kietoutumisen), *kulttuuriekologinen kestävyys* (hahmottaa mm. poronhoitoa elämäntapana ja ekologiana) tai *ekotaloudellinen kestävyys* (ilmeenee ekologisesti kestävien energiantuotannon, vesihuollon ja jätehuollon käytännöissä ja innovaatioissa). Veijola & Kyrrö (2020, 22).

70 Ks. myös Björkholm 2015 ja Siivonen 2015.

71 Siivonen (2018; 2020).

alueellisessa kehittämistyössä tai metsien käyttöön⁷². Kansallinen metsästrategia 2025 huomioi Agenda 2030:n mukaisesti ympäristön ja talouden lisäksi ihmisen⁷³. Metsäkulttuurinen kestävyys kokonaiskestävyyden työkaluksi -hanke (2020–2021) tunnistaa metsäalalla jo huomioitun taloudellisen, ekologisen ja sosiaalisen kestävyden, mutta toteaa tarpeen käsitellä kulttuurista kestävyttä, joka on aiemmin jäänyt joko täysin huomiotta, liitetty määrittelemättömänä sosiaaliseen kestävyteen tai ymmärretty suppeasti.⁷⁴

EU:n neuvoston ja jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma kestävän kehityksen kulttuuriulottuvuudesta 2019 toteaa: ”Kestävyden kolme ulottuvuutta (taloudellinen, sosiaalinen ja ympäristöulottuvuus) liittyvät tiiviisti toisiinsa eikä niitä voi erottaa toisistaan, ja kulttuuri on erottamaton osa kaikkia kolmea ulottuvuutta”⁷⁵.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kestävän kehityksen linjauksessa (2020) nähdään, että hallinnonalan toimet edistävät parhaillaan tarvittavaa kulttuurista muutosta, jotta muutos kohti kokonaisvaltaisesti kestävästä kehitystä onnistuu.⁷⁶

Kohti kestävästä arkkitehtuuria. Ehdotus uudeksi arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi (2020) jäsentää tulevaisuusnäkökulmia kestävän kehityksen neljän ulottuvuuden avulla. Sen toimenpiteisiin kuuluu arkkitehtonisen kestävyden määrittely. Ohjelma korostaa, ettei arkkitehtuuria ole vain rakennustekninen ratkaisu tai väline, jolla saavutetaan yhteiskunnalliset tai taloudelliset tavoitteet. **Sen sijaan sen olemus on taiteessa, elämänlaadussa ja siihen liittyvät mutkattomasti aineettomat arvot osana sen kestävyttä.**⁷⁷

YK:n kestävän kehityksen toimintaohjelma Agenda 2030 haastaa valtiot uudenlaiseen ajatteluun. Sen haasteet edellyttävät viranomaissektorien välistä yhteistyötä sekä paikallishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan tavoitteellista toimintaa. 17 tavoitteen joukossa on mm. eriarvoisuuden vähentäminen, elinikäiset oppimismahdollisuudet, sukupuolten välinen tasa-arvo, terveellinen elämä ja hyvinvointi kaiken ikäisille. Tavoitteesta vain yhdessä mainitaan kulttuuriperintö⁷⁸.

72 Soini & Kangas (2011; 13); Haataja (2018, 64); Ks. Siivonen (2008); Siivonen (toim.) 2006.

73 Paaskoski & Roiko-Jokela (2020).

74 Maa- ja metsätalousministeriön verkkosivut www.mmm.fi.

75 [EUR-Lex - 42019Y1206\(01\) - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A42019Y1206(01)-EN) (2019).

76 (2020, 5).

77 (2021, 8, 28).

78 [Microsoft Word - Taken from REPORT OF THE IAEG-SDG for PDF \(PP\).docx \(un.org\)](#) 11.4 ‘Strengthen efforts to protect and safeguard the world’s cultural and natural heritage’.

Suomi on onnistunut kestävän kehityksen teemaan osallistamisessa yleisellä tasolla, sillä tavoitteena se on yhteiskunnassamme laajasti hyväksytty⁷⁹. Suomen vahvuudeksi nähdään hyvä koulutus ja vakaa yhteiskunta. Haasteisiin kuuluvat mm. ympäristö, tuotantora-kenteet, ilmasto ja biodiversiteetti. **Tarvittava kulttuurinen transformaatio kytkeytyy ihmisten käyttäytymiseen ja kulutustottumuksiin.**⁸⁰

”Kyky ja keinot toimia kestävästi ovat kaikkien muiden kestävyysmurrosten edellytys sekä Suomessa että globaalisti. Yhteiskunta ja yhteisöt tukevat ihmisten hyvinvointia ja antavat heille tietoja, taitoja ja vaikutusmahdollisuuksia.”⁸¹

Kestävyyspaneeli tukee valtioneuvoston kanslian alaisuudessa toimivaa kestävän kehityksen toimikuntaa. Eri tieteenalojen, yliopistojen ja tutkimuslaitosten asiantuntijoista koostuva paneeli vaikuttaa laaja-alaisesti yhteiskunnassa kestävää tulevaisuutta rakentaen. Uusi globaali tutkimusraportti kommentoi Agenda 2030:n asettamia tavoitteita YK:n asettamien 15 itsenäisen tutkijan voimin⁸². Kestävyyspaneelin puheenjohtaja, prof. Eeva Furman on yksi heistä. Kulttuurisen transformaation näkökulmasta kestävä kehitys toimii muutosvoimana esimerkiksi kulutuskäyttäytymisessä. Raportti tunnistaa kulttuurin saaneen vain vähän huomiota Agenda 2030:ssa.⁸³

Agenda 2030:sta Suomen tilanteeseen sovellettu Kuusi polkua kestävyteen: Kestävyyspaneelin evästyksyet systeemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa (2020) avaa kuutta samanaikaisesti muutostarpeessa olevaa aihealuetta:

- 1) kestävä ja oikeudenmukainen talous
- 2) ruoka ja ravinto
- 3) energia
- 4) kaupungit ja kaupunkiseudut
- 5) luonnonjärjestelmät
- 6) hyvinvointi ja mahdollisuudet

79 Polku2030 (2019).

80 *National report on the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development FINLAND* (2016).

81 *Kuusi polkua kestävyteen* (2020), kohta 6: Hyvinvointi ja mahdollisuudet.

82 *The Future is Now* (2019).

83 *The Future is now* (2019, 101; 117). https://www.kestavyyspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2019/11/GSDR_report_2019.pdf ICOMOS:in vieraana luennoinut professori Sophia Labadi huomauttaa, että SDG 11.4 fokusoi kulttuuriperinnön säilyttämiseen, mikä voi myös ylläpitää kehityksen ja kulttuuriperinnön välistä vastakkainasettelua. <https://icomos-uk.org/events/event/online-talk-rethinking-heritage-for-development-international-framework-local-impacts>

Kuudennessa korostuvat yhdessä toimiminen ja yhteisöjen yksilöille antama tuki, jota tarvitaan keskinäisen luottamuksen, luontosuhteen ja toiminnan kestävyiden vahvistamiseen.

Kestävyyspaneeli tunnistaa julkaisussaan neljä etenemisaskelta Suomelle. Niissä huomioidaan keskinäiset riippuvuudet. Askeleet ovat: Tieteiden välinen tutkimus, Tietoon ja yhteistoimintaan perustuva suunnittelu, Materiaalien ja luonnontilaisen maan käytön vähentäminen sekä Kestävyiden ottaminen kaiken päätöksenteon, suunnittelun ja budjetoinnin perustaksi julkisella ja yksityisellä puolella.⁸⁴ **Kulttuuriperintöalan näkökulmasta huomio kiinnittyy erityisesti toiseen ja neljänteen etenemisaskeleeseen.**

”Murrokset kohti kestävästä kehitystä nousevat uusista tiedoista ja taidoista ja maailmankuvan muutoksista. Niitä syntyy sekä tietopohjaisen systemisen ajattelun vahvistamisesta että arvokeskusteluista ja tulevaisuuden lukutaitoon ja kuvitteelliseen ajatteluun harjaantumisesta.”⁸⁵

Kohta 2 (Tietoon ja yhteistoimintaan perustuva suunnittelu) tähtää siihen, että kestävydestä tulee yksilöille ja yhteisöille uusi normaali. Suunnittelu perustuu tietoon ja yhteistoimintaan. Kestävyysmurros koskee koulutusta, kasvatusta ja yhteisöllistä toimintaa perusteellisella tavalla. Niiden toiminnassa tulee kannustaa kokeilemaan uusia, kestävämpiä arjen tapoja, tehdä näkyväksi ihmisen ja luonnon keskinäinen riippuvuus, edesauttaa systeemistä ajattelua haasteiden/ratkaisujen osalta ja lisätä luottamusta.⁸⁶

Kohta 4 (Kestävyiden ottaminen kaiken päätöksenteon, suunnittelun ja budjetoinnin perustaksi niin julkisella kuin yksityisellä puolella) kohdistuu hallinnon rakenteiden uudistamiseen niin, että valtioneuvosto voi johtaa kestävyysmurrosta oikeudenmukaisesti ja vaikuttavasti. Hyvinvointiyhteiskuntaa kehitetään niin, että se tarjoaa kaikille mahdollisuuden osallistua kestävyysmurroksen läpiviemiseen. Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus painottaa myös ylisukupolvisuutta ja kokonaisvaltaista ajattelua, mikä kannustaa punnitsemaan toiminnan vaikutuksia pitkälle tulevaisuuteen.⁸⁷

Kuusi polkua kestävyteen -raportti ilmentää kaikenikäisten ihmisten luontosuhteen merkitystä ja empatian yhteisluomista kestävyysmurroksen onnistumiseksi. **Pohjimmiltaan kysymys on ihmisten maailmankuvan perusteellisesta ravistamisesta, uusien**

84 *Kuusi polkua kestävyteen* (2020); huom. myös, että valtion virastoilta edellytetään vastuullisuusraportin laatimista (Valtiokonttorin verkkosivut, uutinen 10.1.2020).

85 *Kuusi polkua kestävyteen* (2020), kohta 6: Hyvinvointi ja mahdollisuudet.

86 *Kuusi polkua kestävyteen* (2020), kohta 6: Hyvinvointi ja mahdollisuudet.

87 *Kuusi polkua kestävyteen* (2020) Kohta 6: Hyvinvointi ja mahdollisuudet; *Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus* (2016, 3).

tietojen ja taitojen omaksumisesta käytökseen. Tähän työhön kansalaisyhteiskunnan monet toimijatahot voivat antaa panoksensa.

Esimerkiksi Kansalliskirjastossa on perustettu kestävän kehityksen työryhmä (2020), jonka tavoitteena on laatia kestävän kehityksen ohjelma. Tänä vuonna on käynnistynyt myös Kestävät virastot -projekti, jossa ovat mukana Taiteen keskustoimikunta, Kansallisarkisto, Museovirasto ja Suomenlinnan hoitokunta.

Suomen Kotiseutuliiton strategia

Rakkaudesta kotiseutuun – Suomen Kotiseutuliiton strategia 2030 ja liiton tulevaisuusnäkyviä heijastava visio sisältävät kestävän kotiseudun. ”Suomalaiset paikallisyhteisöt tarjoavat kestävän ja uudistuvan kotiseudun kaikille asukkailleen”.

Kestävän kotiseudun tavoitteissa ja toimenpiteissä näkyvät seuraavat:

1. Liitto noudattaa kotiseututyössään kestävän kehityksen tavoitteita.
2. Liiton oma toiminta on kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä, minkä saavuttamiseksi laaditaan kestävän kehityksen suunnitelma ja se toimeenpannaan suunnitelman mukaisesti.
3. Liiton työ lisää kotiseututyön arvostusta koko maassa.

Kohdan 1 toimenpiteenä määritellään kulttuurisen kestävyuden käsite kotiseututyön näkökulmasta, viestitään siitä jäsenille, kulttuuriperintötoimijoille, sidosryhmille, suurelle yleisölle ja medialle niin, että käsite tunnetaan. Strategian toimeenpanoksi on perustettu Kestävän kehityksen ja kotiseututyön jaosto.⁸⁸

⁸⁸ Suomen Kotiseutuliiton verkkosivut [Rakkaudesta kotiseutuun – Suomen Kotiseutuliiton strategia 2030 \(kotiseutuliitto.fi\)](https://www.kotiseutuliitto.fi)

Agenda 2030:n toimintaohjelman puitteissa valtioneuvoston selontekoa koskevassa lausunnossa sivistysvaliokunta painottaa korkeakoulujen ja tutkimuslaitosten laadukkaan tutkimuksen ja koulutuksen roolia kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisessa. Se edellyttää tutkimuksen pitkäjänteistä rahoitusta ja eri tieteenalojen välistä vuoropuhelua. Ekososiaalisen sivistyksen käsitteellä viitataan moninäkökulmaiseen ajatteluun, jossa nykyisyys ja tulevaisuus asettuvat historialliseen jatkumoon ja jossa ihmisen asema luonnossa nähdään riippuvaisena koko globaalin ekosysteemin tilasta ja tulevaisuudesta.⁸⁹

Samassa yhteydessä sivistysvaliokunnalle pyynnöstä esitetystä lausunnosta Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus korostaa sivistystoimen keskeistä ja osin hyödyntämättömyyden roolia kestävyysmurroksessa. Viitaten Sitran Sivistys+ -hankkeeseen (2020–2022) lausunto näkee tarpeen päivittää sivistystä, mikä nostaisi kansalaistaidot kestävyysmurroksen keskeisiksi vaikuttaviksi voimaksi. Tämä edellyttää lisää osallistavan yhteisluomisen keinoja ja areenoja. Lisäksi lausunto huomioi tulevan kulttuuriperintöstrategian, jonka tavoitteisiin ja toimeenpanoon soveltuu kestävyysratkaisujen yhteisluominen museoissa ja muualla yhteiskunnassa:

”Kulttuuriperinnön avulla on mahdollista käsitellä monia ihmiselämään kuuluvia toimintoja, kuten ruokaa, luontosuhdetta sekä juhlia ja festivaaleja.”⁹⁰

Taiteen ja kulttuurin roolia ilmastonmuutoksen mukanaan tuomassa ja sen vaatimassa kulttuurisessa muutoksessa tarkastellut selvitys näki kulttuuriperinnön etuna menneisyyden ja tulevaisuuden peilaamisen. Aikaisemmista muutoksista selviäminen ja muutokseen sopeutuminen ovat aiheita, joiden tarkasteluun kulttuuriperintö soveltuu hyvin. Kulttuuriperinnön avulla voidaan esittää myös varoittavia esimerkkejä ekologiseen kriisiin ajautumisen syistä tai luoda toivoa tulevasta kuvittelemalla myönteisiä muutoksia ja toimintaa, joilla muutos toteutuu.⁹¹

”Yliopistoilla on keskeinen rooli näiden kriisien torjunnassa ja ratkaisussa, tarvittavan asiantuntemuksen luomisessa sekä turvallisen ja vakaan yhteiskunnan vaalimisessa. Juhlapuheiden aika on ohi. Nyt on aika toimia.”

UNIFI kestävän kehityksen ja vastuullisuuden teesit

Edellä viitattiin sivistysvaliokunnan lausuntoon ja laadukkaan tutkimuksen ja koulutuksen rooliin kestävän kehityksen tavoitteiden toteuttamisessa. **Suomen yliopistojen**

89 Eduskunnan verkkosivut SiVL 3/2021 vp (eduskunta.fi); ks. Foster, Salonen & Keto (2019).

90 Eduskunnan verkkosivut <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-348591.pdf>

91 Valajärvi (2020, 22).

rehtorineuvosto UNIFI on vuonna 2020 laatinut kestävän kehityksen ja vastuullisuuden 12 teesiä, jotka kohdistuvat viiteen teemaan: kestävään ja vastuulliseen tutkimukseen, opetukseen kestäväan kehityksen edistäjänä, hallintoon, yhteiskunnalliseen vaikuttavuuteen ja yhteistyöhön. Yksi teeseistä ohjaa yliopistoja integroimaan kestävyys- ja vastuullisuustyön strategiaansa ja osoittamaan siihen nykyistä enemmän resursseja ja seurannan välineitä.⁹²

Luotettava tieto

Opetus- ja kulttuuriministeriön, Suomen Akatemian ja Tieteellisten seurain valtuuskunnan yhteinen Tutkitun tiedon teemavuosi -hanke tuo tänä vuonna tutkittua tietoa entistä näkyvämmäksi sekä tarjoaa toimijoille mahdollisuuden lisätä karttuvaan ohjelmaan tilaisuuksia ja muita tapahtumia.⁹³

Ajankohtaisen kulttuuriperintötiedon tarve kasvaa Suomessa entisestään kansainvälisen kulttuuriperintöpolitiikan vahvistuessa. Mediasisältöjen runsauden keskellä huoli oikean tiedon luonteesta ja saavutettavuudesta on ymmärrettävästi tullut osaksi kulttuuriperinnön käyttöä koskevaa keskustelua. Julkisen hallinnon uudistamisen strategia (2020) edellyttää toimintalinjauksissaan tulevaisuusajattelun vahvistamista valmistelu- ja päätöksentekoprosesseissa sekä johtamisessa, valmistautumista tiedon uusiin käyttötappoihin sekä väärän tiedon levitykseen puuttumista⁹⁴.

Luotettava tieto sisältää myös teknologian avulla tuotettuja 3D-mallinnoksia museoesineistä. Kulttuuriperintöä koskevan tiedon muodot ovat moninaisia, mikä lisää kiinnostusta perehtyä tietoon ja käyttää niitä esimerkiksi lasten ja nuorten taide-, ympäristö- ja kulttuuriperintökasvatuksessa. Tietoa tarvitsevat myös kestävää kulttuuriperintömatkailua suunnittelevat tahot. Ala kasvaa, mikä lisää tarvetta resurssien vakiinnuttamiselle. Yhteiskunnassa on kasvava kysyntä muun muassa vesistöalueita ja merellistä kulttuuriperintöä koskevalle tiedolle ja sen esittelylle. Mereen kytkeytyvä kulttuuriperintö sisältää aineellista, aineetonta ja digitaalista kulttuuriperintöä. Lisäksi siihen kuuluu kulttuuriperinnön viranomaistyö, yhteisöjen ja yksilöiden merisuhde sekä mereen liittyviä tietoja ja taitoja.

Faron sopimuksen 13 § ”Kulttuuriperintö, tieto ja osaaminen” käsittelee kulttuuriperintöolottuvuuden merkitystä opetuksessa, täydennyskoulutuksessa ja tutkimuksessa.

92 Unifin verkkosivut <https://www.unifi.fi/viestit/kestavan-kehityksen-ja-vastuullisuuden-teesit/>

93 Tutkittu tieto -teemavuoden 2021 verkkosivut [Mikä on Tutkitun tiedon teemavuosi? \(tutkittutieto.fi\)](#)

94 (2020, 9).

Meriin liittyvä kulttuuriperintötieto ja meriarkeologia sisältyvät meritieteisiin. Hylt ovat nopeasti paikannettavissa teknologian avulla, mikä lisää riskiä niiden luvattomaan kajoamiseen. Uudet tekniikat toisaalta mahdollistavat hylkyjen visualisoinnin ja esittelyn yleisölle mm. kolmiulotteisten mallien avulla siten, että ne säilyvät löytöpaikoillaan vedenalaisessa maisemassa. Vedenalaisen kulttuuriperinnön kohdalla suurimmat haasteet muodostavat lisääntyneet aktiviteetit ja toiminnot merialueilla, puutteelliset tiedot merellisestä kulttuuriympäristöstä ja hylkyjen luvattomat kajoamiset.

Kulttuuriperintötiedon tuottajina ovat myös yksityishenkilöt. Merta käyttävät ja vesistöjen äärellä virkistyvät voivat jakaa meritarinoita ja muistitietoa John Nurmisen Säätiön Loki-palvelussa.⁹⁵

Kulttuuriperintosopimukset asemoituvat ihmisoikeussopimuksiin, kulttuuriperintöjen kunnioittamiseen ja rauhaan. Kulttuuriperintöä voidaan kuitenkin käyttää monien tavoitteiden tukena, tästä tuorein esimerkki on Yhdysvalloista kongressirakennuksen valtaus 2021. Kulttuuriperintöön liitettäviä merkityksiä ja symboliikan käyttöä on vaikea hallita, minkä johdosta erilaisten käyttötapojen omaksumisen syitä ja seurauksia on tärkeä ymmärtää ja ennakoita. **Kulttuuriperintöbarometrin rinnalla tarvitaan tutkimustietoa yhteisöjen tavoista kokea kulttuuriperintö, siihen liitettävistä ja muuttuvista arvoista ja merkityksistä.**

”Kirjastot, museot ja muut taideinstituutiot ja vapaan taiteen kenttä sekä kansalaisjärjestöt voivat median rinnalla tarjota tietoa ja foorumeja uudenlaisen ymmärryksen ja toiminnan sekä empatian yhteisluomiselle.”⁹⁶

Kansalliskirjasto painottaa sivistyksen kuuluvan kaikille hyvinä ja huonoina aikoina, myös polarisoituvassa maailmassa. Kulttuuriperintöä kehitetään edelleen yhteiseksi hyväksi mm. edistämällä tietoaaineistojen kuvailua avoimen linkitetyn datan periaatteiden mukaisesti. Kansalliskirjaston strategian 2021–2030 kulmakivinä on avoimuus, uudistuminen - ja sivistys, johon kuuluu keskeisesti tasa-arvoinen tiedonsaanti sekä eettisen, luotettavan ja tutkitun tiedon välittäminen.⁹⁷

⁹⁵ *Maritime Spatial Plan for Finland 2030*; Loki-palvelun verkkosivut [Loki \(lokistories.fi\)](https://loki.fi)

⁹⁶ *Kuusi polkua kestävyteen* (2020).

⁹⁷ *Kansalliskirjaston strategia 2021–2030* (2019, kohtaa 4 korjattu 2020).

Vähemmistödiskurssista kulttuuriseen monimuotoisuuteen

Jokaisella on oikeus määritellä omaa kulttuuriperintöään ja vastuu kulttuuriperinnöstä kuuluu kaikille myös perustuslain mukaan. Vuoropuheluun sisältyy ajatus kuuntelemisesta ja kohtaamisesta. Toteutuuko yhdenvertaisuus ja kulttuurien välinen vuoropuhelu hyvin monikulttuurisessa Suomessa ja kulttuuriperintötyössämme?

Kulttuuriperinnön ja kielen välillä on saumaton yhteys, kieli ja murteet ovat aineetonta kulttuuriperintöä. Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen mukaan Suomessa puhutaan suomen ja ruotsin lisäksi yli 150 eri äidinkieltä, joista saamen kielet, romanikieli ja suomen kielen lähin sukukieli, virallisen vähemmistökielen aseman vuonna 2009 saanut karjalan kieli ovat uhanalaisia⁹⁸. Vaikka monissa tapauksissa erilaista elvyttämistyötä on tehty, se ei välttämättä kannata tulevaisuuteen riittävällä volyyymillä. **On edelleen ensiarvoista varmistaa uhanalaisten kielten ja niihin kiinteästi kytkeytyvien kulttuuriperintöjen elinvoimaisuus ja voimaannuttaminen.**

Viittomakielen osalta kulttuurin alalla on yhä enemmän hyviä käytänteitä. Esimerkkinä mainittakoon Kaustinen Folk Music Festival (2019), jossa musiikkia viitottiin, sen pystyi monissa esityksissä aistimaan kuuloaistin lisäksi muillakin aisteilla⁹⁹.

Saamelaiset ovat EU:n jäsenvaltioiden ainoa alkuperäiskansa

Suomessa 70 % saamelaisista lapsista ja nuorista asuu saamelaisen kotiseutunsa ulkopuolella. Perustuslaki takaa saamelaisille alkuperäiskansana oikeuden ylläpitää ja kehittää kieltään ja kulttuuriaan. Kansallismuseo on tehnyt päätöksen luovuttaa laajan saamelaiskokoelmansa Saamelaismuseo Siidalle¹⁰⁰. Kulttuuriperinnön omistajuuden ja kokoelmien arvon sanoittaminen ovat vahva viesti kulttuurisesta kestävydestä. Myös kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumukseen (2016) on kirjattu saamelaisten mahdollisuudet harjoittaa omaa kulttuuriaan kestävän kehityksen mukaisesti sekä siirtää kulttuuriaan eteenpäin.

98 Räsänen (2020); Karjalan liiton verkkosivut www.karjalanliitto.fi; Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen verkkosivut www.kotus.fi

99 Räsänen (2020, 118).

100 Kansallismuseon verkkosivut [Kulttuurinen kestävyys - Suomen kansallismuseo - Suomen kansallismuseo](http://Kulttuurinen%20kest%C3%A4vyys%20-%20Suomen%20kansallismuseo%20-%20Suomen%20kansallismuseo) 25.2.2021.

*”Yhdenvertaisuus on kaiken toiminnan lähtökohta. Kulttuurinen moninaisuus ja kansainvälisyys rikastavat ja muokkaavat yhteiskuntaamme. Voimme toiminnal-
lamme vaikuttaa kehitykseen myönteisesti ja ehkäistä riskien toteutumista”.¹⁰¹*

**Ymmärrystä ja arvostusta tulisi lisätä maassamme olevaa globaalia kulttuuriperin-
töä kohtaan¹⁰². Monimuotoisuus tulee tunnistaa ja huomioida luonnollisena osana
yhteiskuntaa, jotta se vahvistaa toimijuutta ja aidon osallisuuden kokemista.** Kult-
tuurimme muuttuu myönteiseen suuntaan, kun monimuotoisuus ei marginalisoidu pro-
sesseissa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, ettei erikseen muodosteta ”vähemmistöryhmää”,
vaan osallistetaan laajasti, mutta asia edellä. Yhdenvertaisuuden edistämässä on kulttuu-
riperinnön alalla vielä paljon työtä tehtävänä. Uusien suomalaisten yhteisöjen ja yksilöiden
ääni tulee saada vahvasti mukaan.

Yhdenvertaisuuden edistämässä myös muistiorganisaatiot ovat merkittäviä toimijoita.
Käynnissä on esimerkiksi Inkeri ja inkeriläisyys -muistot talteen, arkistot haltuun -hanke
(2018–2020)¹⁰³.

Romanien yhteiskunnallista osallisuutta on tutkittu yhteisön sisältä käsin. Romanipoliitti-
sen ohjelman (2018–2022) priorisointi kaipaa uudelleen säätämistä siten, että painopis-
teeksi tulisi kulttuurisesti monimuotoinen suomalainen yhteiskunta eli romanien yhden-
vertainen osallisuus olisi lähtökohtana. Tällöin integraatiosta tulisi monensuuntainen.¹⁰⁴

**Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistämi-
sen työryhmä esittää loppuraportissaan 2021 moninaisuusbarometrin kehittämistä
kulttuurisen moninaisuuden ja kulttuurisen yhdenvertaisuuden seurannan tueksi¹⁰⁵.**
Uusi kartoitus suomalaisten taide- ja kulttuurilaitosten moninaisuuden huomioimisesta
toteaa suosituksissaan moninaisuuden tarpeen taide- ja kulttuurilaitosten strategisessa
työssä. Samoin tunnistetaan taide- ja kulttuurialan henkilöstön lisäkoulutuksen tarve rasis-
min ja syrjinnän tunnistamisesta.¹⁰⁶

Yhdistyksiä perustetaan aktiivisesti osallisuuden vahvistumiseksi. Esimerkiksi rodullistet-
tujen vähemmistöjen Ruskeat tytöt ry. edistää kulttuurien välistä vuoropuhelua ja yhteen-
kuuluvuutta taiteen ja kulttuurin keinoin¹⁰⁷. **Moniheli-verkoston** kuuluu yli 100 moni-

101 Kansliapäällikkö Anita Lehikoinen, *Sivistystä tiedolla, taidolla ja tunteella* (2019, 2).

102 *Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi* -loppuraportti (2021, 23–24).

103 Yhteistyöhankkeen toteuttavat Kansallisarkisto, Inkeriläisten sivistyssäätiö ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

104 Stenroos (2020).

105 (2021, 26).

106 *Avaus-hankkeet 2017–2020. Loppuraportti* (2021).

107 Ruskeat Tytöt ry:n verkkosivut [Ruskeat Tytöt \(ruskeattytot.fi\)](https://www.ruskeattytot.fi)

kulttuuri-, maahanmuuttaja- ja kotoutumista tukevaa järjestöä, joiden yhteiskunnallista osallistumista verkosto tukee.¹⁰⁸

Kulttuuriperinnön merkitys oman kulttuurin ilmentäjänä ja identiteetin vahvistajana sekä vuorovaikutuksen synnyttäjänä kantaväestön ja Suomeen muualta muuttaneiden välillä olisi huomioitava kaikissa niissä toimintaympäristöissä, jotka toimivat kotoutumisen kohtaamispaikoina ja tarjoavat sivistyksellisen dialogin. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskauppa (2018) näkee hallintoalansa taustalla vaikuttavina keskeisinä muutostekijöinä työn ja teknologian murroksen, digitalisaation, väestön ikääntymisen, arvojen ja asenteiden muutokset sekä eriarvoistumisen.

Koulutuspoliittista keskustelua on käyty siitä, että aikuisten maahanmuuttajien kotoutuskoulutus siirrettäisiin kokonaisuudessaan opetus- ja kulttuuriministeriön koordinoitavaksi¹⁰⁹. Mikäli näin tapahtuu, on huomioitava kielen ja kulttuuriperinnön yhteenliittyminen. Kotoutumiskompassissa (2019) OAJ:n puheenjohtaja toteaa maahanmuuttajien olevan ryhmänä monimuotoisempi kuin kantasuomalaisten joukko, mutta silti heidät puheen tasolla mielletään yhtenäiseksi joukoksi. Kotouttamisen haasteissa turvapaikan hakijoiden osalta ratkaisuksi nähdään kielen ja kulttuurin oppiminen vastaanottokeskuksissa. **Kulttuurisen, sosiaalisen ja eettisen kestävyuden näkökulmista muutosta ei voida katsoa yksipuolisesti. Muutos on molemminpuolista ja väärinymmärrysten ehkäisemiseksi myös kantaväestön tulee lisätä ymmärrystä eri kulttuureista.**¹¹⁰

108 Moniheli-verkoston verkkosivut www.moniheli.fi.

109 Räsänen (2020, 28).

110 (2019, 13); ks. myös Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2018–2022 <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3916-5>.

4 Muutossuuntien vaikutusten arviointi kulttuuriperinnön kannalta

Edellä käytiin läpi toimintaympäristön muutoksia, jotka näkyvät ja vaikuttavat kulttuuriperintötyössä. Kestävän kehityksen ulottuvuuksista on edetty keskinäisriippuvuuksien korostamiseen, yhteisöjen ja etenkin yksilöiden toimijuuden esiin nostamiseen. On ajankohtaista pohtia, millä tavoin kulttuuriperintö voi auttaa nopeisiin muutoksiin sopeutumisessa ja millä tavoin ihmiset tuottavat ja käyttävät kulttuuriperintöä. Tulevaisuuden tutkimuksen käsitteillä palaamme pandemiasta ”normaalin jälkeisiin aikoihin” pikemminkin kuin normaaliin¹¹¹. Esimerkiksi odotukset digitaalisesti avoimiin oviin voivat vakiintua pandemian jälkeen. 2020-luvulta 2030-luvulle suunnatessamme kulttuuriperinnön laajuus toimii voimavarana ja edistää ekologista jälleenrakentamista. Tulevaisuuslukutaidon kehittäminen yhdessä kulttuurisen lukutaidon rinnalla lisää ihmisten välistä vuoropuhelua ja erilaisten tulevaisuuksien näkemistä ja tekemistä sekä vahvistaa organisaatioiden kestäväää toimintakulttuuria.

Varautuminen kiihtyvään muutostahtiin

Mihin kulttuuriperintöalalla tulisi varautua lähitulevaisuudessa? Edellisissä luvuissa on esitetty koronan lisäksi suuria muutostekijöitä, joiden kerrannaisvaikutukset vaikuttavat sekä ihmisten ajatteluun ja toimintaan että organisaatioiden toimintakulttuurin kehittämiseen – myös rahoituksen näkökulmasta. Rahoituksen suuntaamisessa on olennaista huomioida temaattiset kytkennät myönteisessä valossa. Esimerkiksi Sivistysvaliokunnan lausunnossa (25.2.2021) koskien valtioneuvoston selontekoa kestävä kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta esitetään, että kulttuuriperintötyöhön tulisi osoittaa rahoitusta osana ympäristönsuojelua. Lausunto näkee kulttuuriperintötoiminnan merkittävässä roolissa ihmisten sitoutumisessa vesien ja metsien suojeluun.¹¹²

Kulttuurinen muutos kohti ekologista kestävyyttä ja sen avulla kokonaiskestävyyttä on entistä vahvemmin huomioitu. Opetus- ja kulttuuriministeriön selvitys Kestävän

¹¹¹ Slaughter & Hines (eds.) 2020, *postnormal times*.

¹¹² Eduskunnan verkkosivut [SiVL 3/2021 vp \(eduskunta.fi\)](https://www.eduskunta.fi)

kehityksen tavoitteet taiteen ja kulttuurin alojen toiminnassa (2020) tarkastelee hiilijalanjäljen muodostumisen ohella taiteen ja kulttuurin roolia ilmastonmuutoksen mukanaan tuomassa ja sen vaatimassa kulttuurisessa muutoksessa.

Kansalaisjärjestötoiminnan rahoitus on puhuttanut myös valtiolle tuloutetun vuosittaisen rahapelituoton vähentyessä Veikkaus Oy:n arvion mukaan noin 300 miljoonalla eurolla. Valtioneuvoston tilaama tuore selvitys esittää kehittämistyölle eri vaihtoehtoja, ja asettaa ensisijaiseksi vaihtoehdoksi kokonaisuudistuksen, jossa rahapelituotot ohjataan valtion yleiskatteellisiksi tuloiksi ja nykyiset edunsaajat siirretään budjetin kehysmenettelyn piiriin. Selvityksen mukaan uudistus voisi toteutua vuodesta 2024 alkaen. Olennaista vakaudessa on pidemmän aikavälin perspektiivi: ”Edunsaajien ja kansalaisyhteiskunnan rahoituksen vakautta voitaisiin lisätä, mikäli rahoituksen mittaluokka voitaisiin määrittää yhtä vaalikautta pidemmäksi ajaksi”.¹¹³ Kulttuuriperintöalalla valtionavustuksen saajia ovat mm. kansalaisjärjestöt, yhteisöt, museot, kulttuurihistoriallisesti arvokkaiden rakennusten ja kulkuvälineiden omistajat.

Kiihtyvä muutostahti edellyttää tapahtuvan muutoksen ja sen vaikutusten ymmärtämistä eri näkökulmista. Tutkimustieto ja siitä ymmärrettävästi viestiminen suurelle yleisölle lisää tarvittavaa yhteiskunnallista keskustelua. Lisäksi muutosta voidaan tehdä yhdessä tietoisesti parhaiten soveltuvilla työkaluilla, joista kulttuuriperintökysymyksissä merkittävimmät ovat kansainväliset sopimukset ja niihin liittyminen, toimeenpano ja jalkauttaminen. Sopimusten merkitykset näkyvät esimerkiksi yhteistoimijuuden tukemisena ja yhteisöjen kuunteluun perustuvana alueellisena kehittämisenä.

113 *Suomalainen rahapelijärjestelmä muutoksessa* (2021).

Kulttuuriperinnön tutkimus ja ammattilaiset voimavarana

Suomessa on vahva ja kansainvälinen kulttuuriperintöammattilaisten ja -tutkijoiden verkosto eri organisaatioissa. Osaaminen kattaa esimerkiksi vedenalaisen, arkeologisen ja aineettoman kulttuuriperinnön sekä maisemantutkimuksen. Yliopistoissa kulttuuriperintöön erikoistuneiden tutkijoiden tausta voi kulttuuriperinnön lisäksi olla esimerkiksi etnologian/ kansatieteen, folkloristiikan, arkeologian tai taidehistorian oppiaineissa.

Kulttuuriperinnön tutkimuksen yksi merkittävimmistä kansainvälisistä paradigmoista on **kriittinen kulttuuriperinnön tutkimus**. Suuntaus perehtyy eri ympäristöissä tapahtuvaan kulttuuriperinnön määrittelyyn, menneisyyden tulkintaan ja kulttuuriperintöprosesseihin ja valtaan liittyviin jännitteisiin. Kulttuuriperinnön tutkimus on laaja-alainen oppiaine, joka tuottaa uutta, kriittistä tietoa muuttuvasta kulttuuriperinnöstä, yhteisöjen suhteesta kulttuuriperintöön sekä esimerkiksi eurooppalaisen kulttuuriperinnön ohjaamisen käytänteistä, mekanismeista ja työkaluista, mukaan lukien käsitteet ja kulttuuriperintösopimukset.¹¹⁴

Kulttuuriperinnoillä on entistä tärkeämpi rooli demokraattisten arvojen ja yhdenvertaisuuden edistäjinä:

”Oman identiteetin etsiminen ja korostaminen sekä näihin liittyvä nationalismi lisäävät kiinnostusta historiaan ja omaan kulttuuriin. Nationalismiin sisältyvä poissulkevuus heikentää demokratiaan perustuvien hallintomallien toimivuutta. Tämä kehitys vahvistaa tarvetta sille, että museot toimivat aikaisempaa aktiivisemmin demokratian edistämiseksi.”¹¹⁵

Aineettomien resurssien ja hyvinvoinnin merkitys nähdään arvojen muutokseen liittyvänä kulttuurisena trendinä. Se voi tarkoittaa havahtumista kestävämpään toimintaan. Huomiota tulisi kiinnittää arvojen muutosten taustatekijöihin, joista kulttuuriseen ilmiöön

114 Labadi (2013); Lähdesmäki et al. eds. (2021); Hafstein (2018); Enqvist (2016); Björkholm (2015); Smith (2006); Sivula 2013; Steel et al. (toim.) 2014.

115 (2018, 4).

liittyvänä heikkona signaalina on tunnistettu esimerkiksi ilmasto- ja ympäristöahdistus ja siitä nouseva aktivismi.¹¹⁶

Kulttuurinen lukutaito ja tulevaisuuslukutaito osana sivistystä

Tulevaisuusbarometri 2021:n mukaan 68 prosenttia vastaajista tunsivat ekologisen jälle rakennuksen kiireellisyyden. Suomalaisten vaikuttamismahdollisuudet kehityskulkuihin olivat kasvaneet kahdessa vuodessa 29 prosentista 34 prosenttiin.¹¹⁷ Tulevaisuusnäkökulmien sisällyttäminen osallistavaan sidosryhmä- ja yleisötyöhön on tärkeää, sillä tulevaisuus kiinnostaa suurta yleisöä.

Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025 esittää strategisten tavoitealueiden arviointiin luovan työn ja tuotannon, kulttuuriin osallisuuden ja osallistumisen ja kulttuurin perustan ja jatkuvuuden ulottuvuudet. Siihen kuuluu kulttuuritietoisuuden ja -osaamisen kartoitus, kuten kulttuurinen lukutaito.¹¹⁸

Kulttuurinen lukutaito ja tulevaisuuslukutaito ovat kulttuurista pääomaa, joka avartaa tapaa nähdä maailmaa näkökulmista, jossa erilaisuus on myönteinen ja luonnollinen osa ihmisten yhteiseloä. Tällöin yllättävätkin muutosprosessit voidaan kokea tilaisuutena tarkistaa arvoja ja ottaa uusi kurssi kohti tulevaa.

Tulevaisuuslukutaito on Unescon kehittämä käsite, joka tarkoittaa kykyä ymmärtää, kuinka tulevaisuus vaikuttaa nykyhetkeen ja toisaalta nykypäivän tekojen vaikutusta tulevaisuuteen. Turun yliopistossa, Turun kauppakorkeakoulussa on Tulevaisuuden tutkimuskeskuksessa ollut viiden vuoden ajan Unescon myöntämä professuuri, joka tähtää globaalilla tasolla tulevaisuuslukutaidon kapasiteetin kasvattamiseen¹¹⁹.

Kulttuurinen lukutaito on määritelty "taidoksi ymmärtää erilaisten kulttuurien merkityksiä sekä tämän seurauksena taitoa arvioida, verrata ja tulkita eri kulttuureja, jotka ovat kietoutuneet toisiinsa tietyssä paikassa." Kulttuurista lukutaitoa tarvitsevat kantaväestö, erilaiset vähemmistö- ja muut ryhmät¹²⁰.

116 Ahvenharju & al. (2021, 125).

117 Dufva et al. 2021.

118 (2017, 39).

119 Turun yliopiston Turun kauppakorkeakoulussa professuurin nimenä on vapaasti suomennettuna "Oppimista transformaatiota ja planetaarisia tulevaisuuksia varten" (*Learning for Transformation and Planetary Futures*).

120 Finto: KEKO 2015: Kulttuurinen lukutaito.

Tulevaisuuslukutaitoa on edellytetty sisällytettävän opetussuunnitelmaan planetaarisen kriisin selvittämiseksi¹²¹. Viranomaistyössä ja kansalaisjärjestöissä tulevaisuuslukutaitoa voi edeltää kiinnostus ja tarkkaavaisuus havaita heikkoja signaaleja, jotka viittaavat alkaviin muutoksiin. Ne heijastavat uusia tapoja ja niiden merkityksellistämistä ennalta arvaamattomin tavoin.¹²²

Kulttuuriperinnön tallentamisen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida erilaiset vähemmistöt ja kaiken ikäiset ihmiset erilaisissa toimintaympäristöissään. Kulttuuriperinnön omaksi kokemisen näkökulmasta keskeisimpiin piirteisiin kuuluvat osallisuus, yhteisöllisyys ja yhdenvertaisuus. Ne ovat enenevässä määrin mukana myös kulttuurisessa nuorisotyössä¹²³.

Kulttuuriperinnön laajuus muutoksen voimavarana

Kulttuuriperintöalan toimijaverkostot ovat paikallisia, valtakunnallisia ja kansainvälisiä. On tärkeää varmistaa, että kulttuuriperintö on saavutettavissa tasapuolisesti. Kansalaisyhteiskunnan osallisuudessa ei riitä puhua ”kansalaisyhteiskunnan äänestä”, vaan esimerkiksi kuulemisessa tulisi varmistaa moninaisten äänten esiin pääsy¹²⁴. Yhteiskuntasitoumuksen neljäs tavoite, Kestävät yhdyskunnat ja paikallisyhteisöt, painottaa myös kansainväliseen yhteistyöhön osallistumisen mahdollisuuksia¹²⁵.

Kansalaisyhteiskunnan aktiivinen verkostotoiminta näkyy lukuisina yhdistyksinä maassamme. **Neljäs sektori**¹²⁶ on muuttanut toimijuutta etenkin kaupunkiympäristöissä, mikä haastaa synergiaan esimerkiksi globaalien kulttuuriperinnön, kaupunkitilat ja pop-up -osallisuuden.

Taiteen lajit alalajeineen (mm. tanssitaide, kuvataide, muotoilu, musiikki, kirjallisuus) saavat usein innoituksensa kulttuuriperinnön piirteistä, joilla kulttuurisesti jaettu merkityksiä välitetään, kyseenalaistetaan tai merkityksellistetään.

Kulttuuriperintö voidaankin nähdä luonteeltaan hybridinä; siinä on usein erilaisia kulttuuriperinnön, taiteen ja kulttuuristen ilmausten kerrostumia. Kulttuuriperintö sisältyy yhtä lailla muotisuunnitteluun ja teolliseen muotoiluun. Hybridi luonne voi myös

121 Wilenius & Pouri (2020, 210).

122 Hiltunen (2020, 171).

123 *Nuori kulttuuri -strategia 2020–2026*.

124 *Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa* (2020, 78).

125 *Suomi, jonka haluamme 2050. Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus* (2016).

126 Mäenpää & Faehnle (toim.) 2021.

liittyä kiinteästi paikallisuuteen ja paikkaan. **Taiteilijat osallistavat yleisöjään erilaisissa kaupunki- ja luontoympäristöissä, myös virtuaalisesti. On tärkeää nähdä, että taide heijastaa ja uusintaa kulttuuriperintöön liitettyjä konnotaatioita ja kokemuksia.** Taiteen sijoittaminen digitaalisiin ympäristöihin, esitysten livestreamaus ja digitaalisten piirteiden liittäminen taiteeseen edellyttävät usein taiteilijoilta myös lisäresursseja, jotka eivät välttämättä tule työstä saatavana tulona takaisin. Esittävän taiteen avulla kulttuuriperintökohteet saavat näkyvyyttä¹²⁷.

Perinteisten kulttuurialojen ulkopuolella, esimerkiksi sosiaali- ja terveydenhuollossa, kulttuuria käytetään edistämään hyvinvointia. Taide voi olla mukana elämänkaaren kaikissa vaiheissa. Osana kulttuurihyvinvoinnin vaikuttavuutta on pohdittu asiakkaiden kulttuuristen toiveiden kirjaaminen osaksi hoito- ja palvelusuunnitelmaa.¹²⁸ **Kulttuuripolitiikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistämisen -työryhmä esittää loppuraportissaan (2021) kulttuuriperintöstrategian yhdeksi lähtökohdaksi kulttuurin yhdenvertaisen saavutettavuuden. Raportissa ehdotetaan kehitettäväksi kulttuurisen moninaisuuden ja kestävä kehityksen työkalu samaan tapaan kuin aineetoman kulttuuriperinnön käyttöön on tehty kestävä kehityksen kompassi.**¹²⁹

127 Esim. elektronisen trance-musiikin kansainvälisesti menestynyt suomalainen duo Super8 & Tab teki äskettäin Suomenlinnan valleilla videon YouTubeen. Korona-aikana kuvattu, yleisötön esiintymistallenne on tavoittanut jo useita tuhansia ihmisiä. Ks. <https://youtu.be/XTL0q44fPxA>

128 Houni et al. (2020).

129 (2021, 17).

5 Keskeiset asiakokonaisuudet kulttuuriperintöstrategiassa huomioitavaksi

Keskeiset asiakokonaisuudet, jotka alla saavat eri näkökulmia ja kytkeytyvät toisiinsa, liittyvät toimijuuteen, kehittämiseen ja osallisuuteen. Nämä ovat: 1) tulevaisuusorientoitunut yhteistoimijuus, 2) osaamisen ja toiminnan päivitys kestävyys huomioiden sekä 3) tietoinen toiminta monimuotoisen kulttuuriperinnön vakiinnuttamiseksi. Taustaselvitys suosittelee vahvasti kulttuurista yhdenvertaisuutta eli toimijoiden laajaa ja avointa osallistamista kulttuuriperintöstrategiaan. Ihmisoikeuksien kunnioitus, yhdenvertaisuus ja saavutettavuus ovat arvojen rinnalla valintoihin perustuvia tekoja, kuten kulttuuriperintökin. Monikielinen ja -kulttuurinen, kieli-, kulttuuri-, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöjen Suomi, jossa kaikkien arkielämässä esiintyvä kulttuuriperintö on rikasta ja elävää, on tärkeää ottaa lähtökohdaksi¹³⁰. Kulttuurisesti ja sosiaalisesti kestävä strategiatyöskentely kutsuu mukaan pienempiä ja suurempia toimijaorganisaatioita ja -tahoja sekä varmistaa saavutettavuuden. Lisäksi kulttuuriperintöstrategiassa tulisi huomioida kulttuuriperinnöt ja kulttuuriperintökasvatus keinoina tavoittaa ihmiset näkemään ja tekemään tarvittava maailmankuvallinen muutos ekologisen jälleenrakentamisen hyväksi. Monimuotoiset kulttuuriperinnöt, luova talous ja kestävä kulttuuriperintömatkailu kytkeytyvät toisiinsa entistä vahvemmin ja tulevaisuudessa kenties nykyistä useammin myös virtuaalisina palveluina. Elinkeinoelämän ja kulttuuriperinnön välisiä uusia yhteyksiä tulisi tukea tietoisin toimin niin, että kulttuuriperintöalan työllistävä vaikutus tulisi parhaiten hyödynnettyä.

Kulttuurisesti kestävä kasvatus

Kulttuuriperinnön ja monimuotoisuuden tultua yhteiskunnassamme läpileikkaaviksi teemoiksi, myös tarve kulttuurisesti kestäväälle kulttuuriperintökasvatukselle on lisääntynyt voimakkaasti. Emme voi tuodittautua ajatukseen, että suvaitsevaisuus ja syrjinnän ehkäisy olisivat itsestään selvää ja vahvasti mukana opetuksessa kaikissa kouluissa ja

130 Oikeusministeriön verkkosivut [Vähemmistöt Suomessa – Yhdenvertaisuus](#); Kulttuuria kaikille -palvelu.

oppilaitoksissa. Opetushallitus on tukenut parhaillaan käynnissä olevaa, opettajille suunnattua transformatiivisen oppimisen koulutusta, jossa pyritään arvovapaampaan opetukseen sekä tarvittaessa muuttamaan opetus tietoisesti tasa-arvoisemmaksi¹³¹.

Kulttuuriperintökasvatus onkin ennaltaehkäisevää hyvinvointityötä. Kasvaminen kulttuureja ymmärtäväksi ja arvostavaksi ihmiseksi vahvistaa henkilökohtaista resilienssiä. Samalla koko yhteiskunnan henkinen kriisinkestävyys voimistuu.

”Kaikilla koulutusasteilla, työyhteisöissä ja vapaassa sivistystyössä tarvitaan kestäväen kehityksen opettamista ja omaehtoista kehittämistä. Elämyksellinen, luonnossa tapahtuva opetus turvaa luontoyhteyden, mikä vahvistaa fyysistä, henkistä ja sosiaalista hyvinvointia. Päiväkotien ja koulujen opettajien täydennuskoulutusta kestäväen kehityksen opettamiseen tulee lisätä.”¹³²

Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura on ainoa valtakunnallinen asiantuntijaorganisaatio alallaan, joka edistää tavoitteellista ja osallistavaa kulttuuriympäristö- ja -perintökasvatusta. Sen alakohteena ovat maailmanperintökasvatus ja elävän perinnön tuntemus. Ihmisoikeuksien kunnioittaminen, ylisukupolvisuus ja multimodaalisen, digitaalisen kulttuuriperinnön tuottaminen, kokeminen ja välittäminen kuuluvat strategiaan teemoihin. Heritage Hubs oli Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seuran kansainvälinen hanke (2018–2020), joka vahvisti lasten ja nuorten osallisuutta kulttuuriperintöprosesseihin.¹³³

KT Marja Laine tutki kasvatustieteen alan väitöskirjassaan (2019) kulttuurisesti kestävää kasvatusta¹³⁴. Hän tarkasteli sisältöihin liittyviä koulutus- ja kehittämistarpeita. Lisäksi hän arvioi perusopetuksen valtakunnallisen opetussuunnitelman roolia normatiivisena kulttuurisesti kestäväen kasvatuksen edellyttäjänä ja mahdollistajana.

131 Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seuran verkkosivut [Koulutus: Kenen äänellä opetat? – Kohti arvovapaata, neutraalia ja tasa-arvoista opetusta – Kulttuuriperintökasvatuksen seura](#) (kulttuuriperintokasvatus.fi)

132 *Kuusi polkua kestävyteen. Kestävyyspaneelin evästyksät systeemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi Suomessa* (2020).

133 Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seuran verkkosivut [Strategia_2018-2021_Kupekasvatus.pdf](#) (kulttuuriperintokasvatus.fi)

134 *Kohti kulttuurisesti kestävää kasvatusta: Kulttuurisesti kestäväen kasvatuksen määrittäminen ja siihen liittyvät tulevaisuuden tarpeet.*

Laineen tutkimus tuotti myös konkreettisen sisältökuvauksen kulttuurisesti kestäväälle kasvatukselle: Opetukseen tulee sisällyttää kansainvälisyys, kulttuuriperintö ja historiatietoisuus, kulttuuriympäristöt, luovuus, monikulttuurisuus ja moninaisuus, paikallisuus, sukupolvien välisyys sekä tapakulttuuri. Keskeisiä kulttuurisesti kestävästä pedagogiikan osa-alueita ovat kokonaisvaltainen näkemys kestävydestä, kulttuuri-identiteetin tukeminen sekä kulttuuristen oikeuksien turvaaminen ja mahdollistaminen. Ei riitä, että kulttuurinen kestävyys on mukana opetuksen ohjeistuksessa, mikäli sitä ei määritellä. Käsitteitä ei kuitenkaan ole pyritty tekemään muuttumattomiksi, vaan aikaansa reagoiviksi. Kestävä tulevaisuuden näkökulmasta tutkimus korostaa opetussuunnitelman analyysiin perustuvan kehittämisen tarpeen erityisesti toiseutta tuottavien ilmaisujen tunnistamiseksi. Motivaatio toimia kestävyttä edistävästi edellyttää, etteivät henkilöt koe kulttuurista sivuuttamista.¹³⁵

Tärkeää on myös yli 20 ympäristö- ja opetusalan järjestön esitys valtakunnallisen Kestävä koulu -ohjelman käynnistämiseksi (2021). Sen tavoitteena on ”juurruttaa kestävä kehityksen tiedot, taidot ja käytännöt osaksi päiväkotien sekä peruskoulun ja toisen asteen oppilaitosten toimintakulttuuria ja tuntisisältöjä”¹³⁶. Lasten ja nuorten kulttuuriperintökasvatuksen kautta opitaan nyky-yhteiskunnassa välttämättömiä taitoja. Avoin dialogi ja luovuuteen kannustava ilmapiiri vahvistavat kulttuurista lukutaitoa ja monimuotoisen yhteiskunnan ymmärtämistä ja yhteistoimijuutta.

Tulevaisuusperinnön voima on yksilöissä

Aiempi luku käsitteli kulttuurista lukutaitoa ja tulevaisuuslukutaitoa. Vaikutusten arvioinnissa voidaan huomioida, että kukaan ei voi tietää, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Siitä huolimatta tulee tavoitella toiminnalla kestävää tulevaisuutta rakentavaa suuntaa, johon voimme yhteisesti sitoutua.

Kestävyyspaneelin jäsen, dosentti Katriina Siivonen on määritellyt kansainvälisen tulevaisuusperinnön käsitteen, jota hän kehittää edelleen.

Siivosen määrittelyssä se tarkoittaa ihmisille yhteisesti merkityksellisiä taitoja ja toiminnan tapoja eli aineetonta kulttuuriperintöä, jonka avulla tietoisesti tavoittelemme kestävää tulevaisuutta. Tulevaisuusperinnöt auttavat jokaista osallista muuttamaan toimintaansa kestävämmäksi kysymällä: mitä uudenlaisia, yhteisiä taitoja meidän tulisi luoda tässä hetkessä, jotta luonto ja ihminen sen osana voisivat paremmin? Tulevaisuusperinnöllä

¹³⁵ Laine (2019).

¹³⁶ FEE Suomen verkkosivut [Kestävä koulu -ohjelma | Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi](#)

tavoittelemme kulttuurin syvää muuntautumista yksittäisistä ihmisistä käsin niin, että muutos vaikuttaa kaikkialla yhteiskunnassa. Tulevaisuusperintö elää ihmisissä ja muuttuvassa kulttuurissa. Esimerkiksi kestävä luonto- ja merisuhde tulevaisuusperintönä sisältää toiminnallisen ja maailmankuvallisen puolen, jotka pyrkivät syvän muutoksen aikaansaamiseen. Kulttuuriperintötyötä tekevät instituutiot tarjoavat ihmisille tilan ja keinoja moninaisen tulevaisuusperinnön yhteisluomiseen tulevaisuusperintöverstaissa. Nämä instituutiot voivat tallentaa hetkellisiä kuvauksia tulevaisuusperinnöstä kokoelmiinsa. **Tulevaisuusperintötyöskentely ei korosta perinnön suojelua, vaan uudenlaisten taitojen yhteiskehittämistä. Se voi sisältää toiveita kestäviksi havaittujen kulttuuristen piirteiden tietoisesta säilyttämisestä.**¹³⁷

Edellä kuvailtu tulevaisuusperinnön näkökulma toimintana ja maailmankuvana on hyvin linjassa kulttuuriperintöalan toimijuuden paradigmamuutokseen. Yksilö- ja yhteisötasolla kulttuuriperinnön käyttöön, suojeluun ja esittelyyn liittyvä toimijuus kasvaa entisestään.

Toiminnassa instituutioiden tulisi huomioida osallistavan, monimuotoisen, ylijärjestyksen ja muuttuvan kulttuuriperinnön arvot ja merkitykset kestävä kehityksen yhtenä vipuvarvena, jonka keskiössä ovat ihmiset ja yhteisöt. Esimerkiksi Helinä Rautavaaran museon osallistuminen kansainväliseen Liikkuvat muistot -hankkeeseen (2021–2023) pyrkii tukemaan eurooppalaista demokratiakehitystä järjestämällä työpajoja Euroopan kriiseihin liittyvistä muutoista toisen maailmansodan jälkeen sekä 1990-luvun ensimmäisten Somalian pakolaisten saapua. Pohtimalla historiasta keskustelemisen tavoista ja muuttoihin liittyvistä muistoista ja kertomuksista pyritään saamaan avaimia nykypäivän ja tulevaisuuden haasteisiin.¹³⁸

Kulttuuriperintö sijoittuu nykyisyyteen, samalla tulevat sukupolvet mielessä pitäen. Suomen Metsämuseo Lustossa luotu, yhteiskunnallista keskustelua avartava museokonsepti, dynaaminen museo toimii siellä, missä kulttuurista ymmärrystä ja aikaulottuvuutta tarvitaan, ihmiset keskiössä¹³⁹.

137 Ks. Siivonen (2020); Siivonen & Kouri (2020: 94–97).

138 Helinä Rautavaaran museon verkkosivut <https://helinamuseo.fi/liikkuvat-muistot-luovia-teita-muuttuvaan-eurooppaan-momem-hanke/>

139 Paaskoski (2020).

Dynaaminen museo ja tulevaisuusperintöverstas ekologisen jälleenrakentamisen työkaluiksi

Museoiden valmiutta toimia ”dynaamisina museoina” on kartoitettu osana Dynamo-hanketta (Dynaaminen museo ja tulevaisuusperintöverstas ekologisen jälleenrakentamisen työkaluiksi, 2020–2022). Dynamon kokemukset osoittavat, että museotalta löytyy kiinnostusta toimia uudenaaisina alustoina ja muutosvoimina ekologisessa jälleenrakentamisessa ja muiden suurten yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisemisessa. Näin museot tarjoavat yleisölle ja sidosryhmille esimerkiksi tulevaisuusperintöverstaisten muodossa yhteiskehittämisen mahdollisuuksia. Museot voivat vahvistaa käyttäjiensä ymmärrystä siitä, että tulevaisuus ei ole lukittu, vaan siihen voidaan vaikuttaa. Käytännönläheinen verkkojulkaisu esittelee dynaamisen museon¹⁴⁰ ja tulevaisuusperintöverstaan¹⁴¹ konseptit ja auttaa museoita soveltamaan niitä omassa toiminnassaan¹⁴². Hankkeen osapuolina ovat Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskus, Suomen Metsämuseo Lusto ja Itä-Suomen yliopiston metsätieteiden osasto. Hankkeen rahoittajia ovat Sitra osana Sivistys+ -hanketta sekä Museovirasto osana Ratkaisuriihi-rahoitusta.¹⁴³

140 Paaskoski (2020).

141 Siivonen (2020).

142 Käytännönläheinen verkkojulkaisu ilmestyy Metsämuseo Luston verkkosivuilla loppuvuodesta 2021 tai alkuvuodesta 2022.

143 Turun yliopiston verkkosivut www.utu.fi/dynamo Kokeilukumppaneina toimivat Tiedekeskus Heureka, Tekniikan museo, Suomen maatalousmuseum Sarka, Luonnontieteellinen keskusmuseum Luomus sekä Suomen valokuvataiteen museo.

Luova talous ja kulttuuriperintömatkailu

”Kestävä kasvu ja uudistuminen toteutuvat, jos matkailuala ja matkailijat vastuullisesti ja pitkäjänteisesti muuttavat toimintatapojaan.”¹⁴⁴

Marinin hallitusohjelma toteaa Suomen matkustustaseen olevan Euroopan heikoimpia ja ”Suomen luonnossa ja kulttuurielämässä on paljon hyödyntämätöntä vetovoimaa.”¹⁴⁵ Korjaustoimeksi esitetään kulttuurimatkailun vahvistamista esimerkiksi hyödyntäen maailmanperintökohteita. Kiinnostus maailmanperintökohteita kohtaan näkyy vahvasti yli miljoonan vuosittaisen kävijän Suomenlinnassa.

Koronan vuoksi pitkittynyt poikkeusaika on tuonut vakavasti otettavan kysymyksen tarpeesta tuottaa uudenlaisia kulttuuriperintökokemuksia. Virtuaalimatkailu avaa monia yhteistyömahdollisuuksia kulttuuriperinnön eri teemojen parissa toimivien kesken. Esimerkiksi japanilaiset ryhmät ovat jo usean vuoden ajan ostaneet parin tunnin mittaisia virtuaalimatkoja Punkaharjulle Saimaan maisemiin. Liveyhteyden, kuvien ja 360-videoiden avulla ehditään kiertää luonto- ja kulttuuri kohteita sekä yöpyä ”paikan päällä”.¹⁴⁶

Suomen matkailustrategian 2019–2028 tavoite on, että Suomi on Pohjoismaiden kestävimmin kasvava matkailukohde¹⁴⁷. Visit Finland ja Museovirasto ovat yhdessä edistäneet kulttuuri(perintö)matkailua hankerahoituksen turvin. Euroopan komission Kulttuuriperintöä koskeva eurooppalainen toimintakehys (2019) mainitsee maailmanperintökohteisiin suuntautuvia kulttuurireittejä koskevan EU:n aloitteen, jota Unesco ja Euroopan komissio toteuttavat. World Heritage Journeys in the EU -hankkeessa yhdistyvät 34 maailmanperintökohdetta 19 Euroopan maassa¹⁴⁸. Kulttuurimatkailun kasvaessa kasvaa tarve jatkuvaan kestävä matkailun periaatteiden täydentämiseen. Kulttuuriperintötyön kehittämisen matkailureitteihin edellyttää jatkuvaa kansainvälistä yhteistyötä ja verkostoitumista. Kulttuurimatkailua kehitettäessä kaikkien osapuolten tulee huomioida, kuinka paikalliset yrittäjät ja asukkaat, käsityöläiset, taiteilijat, monet aktiivisesti toimivat yhteisöt, kulttuuriperinnön hyväksi toimivat vapaaehtoistyöntekijät ja muut toimijat toivovat alueellista toimintaa kehitettävän.

144 Yhdessä enemmän. Kestävä kasvu ja uudistuminen Suomen matkailuun. Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023 (2019, 25).

145 Marinin hallitusohjelma (2019, 171).

146 Yle, Rantala 27.5.2020.

147 Yhdessä enemmän. Kestävä kasvu ja uudistuminen Suomen matkailuun (2019, 25). Sustainable Travel Finland -ohjelma toimii kestävä kehityksen ja kestävä matkailun työkaluna yrityksille ja palvelujen tuottajille.

148 <https://visitworldheritage.com/en/eu> Verkkosivujen avulla on mahdollista tutustua maailmanperintökohteisiin kestävästi ilman paikan päälle matkustamista.

ja myöhemmin tiedämme, mitä muuttui pysyvästi. Joka tapauksessa tuleville sukupolville kokemuksistamme kertoo monimuotoinen kulttuuriperintö maskikuvista päiväkirjoihin, koronaa käsitteleviin laulujen sanoituksiin ja taiteeseen.

Kun sosiaalisen etäisyyden tarve on ohi, tarvitaan kipeästi yhteistä kohtaamista ja kasvokkaidialogia. Kutsumalla erilaisista taustoista ja kokemusmaailmoista tulevia henkilöitä suunnittelemaan kulttuuriperintöstrategiaa, voidaan saavuttaa parhaat ideat siitä, kuinka kulttuuriperintö hyödyntää kulttuurin rinnalla muita elämän osa-alueita. Taloudellisen ja sosiaalisen kestävyuden yhteydet näkyvät ihmisten hyvinvointina. On tärkeää tehdä tutuksi kulttuuriperinnön suhdetta ekologisen jälleenrakentamisen tavoitteisiin ja varmistaa, että luonto ei kärsi ihmisten toiminnasta. Tavoitteena on kokonaiskestävyys, jossa monimuotoinen kulttuuriperintömme on yhä useamman määrittämää ja esiin tuomaa, yhä uusin tavoin ja uusille yleisöille.

6 Johtopäätökset

Suomen kulttuuriperintö -ja ympäristöpolitiikka on aktiivista ja pääosin ajantasaista. Venedalaisen kulttuuriperintösopimuksen ratifioinnin edistäminen olisi tärkeää kulttuuriperinnön ja -ympäristön suojelun lisäämiseksi. Kulttuuriperintöalan toimijat ovat havahtuneet tai havahtumassa kestävän kehityksen haasteisiin ja vaikutuksiin strategisessa suunnittelutyössään. Alalle olisi tarpeellista luoda yhtenäinen mittaristo kestävän kehityksen toteuttamisen seurantaan¹⁵². Kulttuuriperintöyhteisöjen rinnalla yksilötason toimijuuden nosto tukee monimuotoisen ja kansalaislähtöisen kulttuuriperintöpolitiikan linjaamista. Uusi tutkimuskäsite, tulevaisuusperintö, on lähtökohdaltaan kulttuurisesti kestävä, sillä se ei synny ylhäältä määriteltynä, vaan osallistavassa työskentelyssä yksilöiden omista, aineettomaan kulttuuriperintöön liittyvistä uusista oivalluksista, jotka voivat saada aikaan kulttuurista muutosta¹⁵³. Kulttuuriperintökasvatuksella on keskeinen rooli kestävän kulttuuriperintötyön ja yhdenvertaisen yhteiskunnan tekemisessä. Sivistys, kulttuuriperintö ja taide yhdessä toimivat luovuuden voimavarana. Yhteistoimijuutta painottava toimintatapa luo tasa-arvoa ja tuottaa hyvinvointia kaiken ikäisille. Kulttuuriperintömatkailun kehittäminen ja lähimatkailu, samoin kuin virtuaalimatkailu ovat koronapandemian seurauksena tulevaisuudessa uudessa nosteessa luoden mahdollisuuksia työllistymiseen. Kulttuuriperintöala työllistää monin tavoin ja tarve mitä moninaisempaan osaamiseen kasvaa. Kulttuuriperintöstrategiasta tulee hyvinvoinnin ja yhteistoimijuuden vahvistamisen työkalu, jonka jatkoksi Suomessa jo ratifioitun Faron sopimuksen seuraava vaihe, toimeenpanosuunnitelma, toisi vakautta ja vaikuttavuutta kulttuuriperinnön merkityksille yhteiskunnassa.

152 Vrt. Consortium | SoPHIA - Social Platform for Holistic Heritage Impact Assessment (sophiaplatform.eu)

153 Siivonen (2020).

Taustaselvityksen johtopäätökset on kiteytetty 17 kohdaksi kulttuuriperintöstrategian laatimisen tueksi:

A. AKTIIVISESTI KOHTI KESTÄVIÄ TULEVAISUUKSIA

Yhteiskunnalliset haasteet koskettavat kulttuuriperintöalaa – tuo rohkeasti esiin uusia avauksia esim. kokoelmista ja luo tulevaisuutta rakentavaa toimijuutta.

Yksilöiden ja yhteisöjen tulevaisuustoimijuutta voi tukea luotettavan tiedon saanti ja osallistava toiminta.

Muistiorganisaatioiden monipuolinen kulttuurinen osaaminen, ajallinen ymmärrys ja yhteiskunnallinen toimijuus on nykyistä laajemmin hyödynnettävissä alueellisessa ja valtakunnallisessa kehittämistyössä.

Lasten ja nuorten lähtökohdista rakentuvat merkitykset voivat sisältää heikkoja signaaleja tulevasta.

Ilmastokriisin uhkien määrittely ja toimenpiteet voivat edellyttää pikaista miettimistä kulttuuriperinnön turvaamiseksi.

Kulttuuriperintötyöhön tulisi osoittaa rahoitusta kattamaan toimintaympäristön muutosten vaikutukset. Kansalaisjärjestötoiminnan rahoituksen vakaa jatkuminen tulee varmistaa.

Tulevaisuustietoinen kulttuuriperintötyö heijastuu talouteen myönteisessä mielessä ihmisten hyvinvointina, uusina yritysten ja toimijoiden välisinä kumppanuuksina, työllistymisenä ja kestävien toimintatapojen omaksumisena.

B. MONIMUOTOISEN KULTTUURIPERINNÖN PUOLESTA

Monipaikkaiset identiteetit moninaistavat myös kulttuuriperintö- ja kotiseutusuhteet.

Vähemmistöjen kulttuuriperinnöt voivat olla osa käsiteltävää teemaa, luonnollisena osana kokonaisuutta.

Verkostojen rakentaminen erilaisiin yleisöihin voi kaivata monikanavaisuutta – osallistamiselle on monta tietä digitaalisesti ja kasvokkain.

Kulttuuriperinnön emotionaalisuus, kokemuksellinen ja vuorovaikutuksellinen luonne tulisi ymmärtää erilaisissa kohteissa¹⁵⁴.

Taiteen ja kulttuuriperinnön välinen yhteistyö on vielä osin hyödyntämättä. Esimerkiksi suo ja metsä ovat ympäristöjä, jossa tuotetaan jatkuvasti uusia taide-elämyksiä, jotka tukevat kulttuurista luontosuhdetta¹⁵⁵.

C. YHDENVERTAISUUTTA VAHVISTAEN

Kehittämistyössä tulisi rohkeasti kysyä, onko toiminnassa kulttuurisesti kestävämpiä elementtejä.

Tarve tuottaa digitaalisesti saavutettavaa tietoa eri kielillä on kasvava ilmiö.

Taide ja kulttuuriperintö voivat olla ratkaisevia tekijöitä kotoutumisen onnistumisessa sekä hyvinvoinnin resurssina.

Kulttuuriperintö on hyödynnettävä voimavara monissa ikäihmisten toimintaympäristöissä.

Kulttuuriperintö-, ympäristö- ja taidekasvatuksen resurssit tulisi varmistaa kaikkien lasten ja nuorten kulttuuri-, taide- ja luontokokemusten ja hyvinvoinnin varmistamiseksi.

154 Ks. Vahtikari, Kivilaakso & Latvala-Harvilahti (2021).

155 Koneen Säätiön verkkosivut, Rohkeus-blogi 16.11.2020. [Soiden kulttuurinen käyttö monipuolistuu – Koneen Säätiö: Koneen Säätiö \(koneensaatio.fi\)](#)

- Euroopan unionin neuvoston ja neuvostossa kokoontuneiden jäsenvaltioiden hallitusten edustajien päätöslauselma kestävän kehityksen kulttuuriulottuvuudesta* (2019). https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv%3AOJ.C_2019.410.01.0001.01.FIN&toc=OJ%3AC%3A2019%3A410%3AFULL
- Eurooppalainen kulttuuriagenda* (European Agenda for Culture) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2018:267:FIN>
- Eurooppalainen kulttuuriperintöstrategia* (Strategia 21) 2018. Euroopan neuvosto. https://www.museovirasto.fi/uploads/Meista/eurooppalainen_kulttuuriperintostrategia_21.pdf
- Eurooppalainen kulttuuriperintötunnus* <https://www.museovirasto.fi/fi/tietoa-meista/kansainvalinen-toiminta/euroopan-unioni-ja-kulttuuriperinto/euroopan-kulttuuriperintotunnus>
- Eurooppalaisen kulttuuriperintöpolitiikan sanasto* (2011). Helsinki: Museovirasto. [kulttuuriperintopol-sanasto.pdf](https://www.museovirasto.fi/kulttuuriperintopol-sanasto.pdf) (museovirasto.fi)
- European Framework on Action for Cultural Heritage* (2019) Luxemburg: Euroopan unioni. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a1>
- Europeana <https://www.europeana.eu/fi>
- Finna.fi <https://finna.fi/FeedContent/news-finna/Koronavuosi+kasvatti+kulttuurin+ja+tieteen+kulutusta+verkossa+>
- FEE Suomen verkkosivut *Kestävä koulu -ohjelma | Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi*
- FINTO. Sanasto- ja ontologiapalvelu *Finto: KEKO: kulttuurinen lukutaito; luonnonperintö; maisemaperintö, ympäristökansalaisuus*
- The Future is Now. Science for achieving sustainable development* (2019): https://www.kestavuuspaneeli.fi/wp-content/uploads/sites/41/2019/11/GSDR_report_2019.pdf
- Helinä Rautavaaran museon verkkosivut, *Liikkuvat museot » LIIKKUVAT MUISTOT* (helinamuseo.fi)
- Julkisen hallinnon uudistamisen strategia* (2020). Helsinki: Valtiovarainministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-684-8>
- Kansalaisyhteiskunnan tila ja tulevaisuus 2020-luvun Suomessa* (2020). Ruuskanen, P., Jousilahti, J., Faehnle, M., Kuusikko, K., Kuittinen, O., Virtanen, J., Strömberg, L. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:47. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-918-9>
- Kansallinen digitaalinen kirjasto. Loppuraportti hankekaudelta 2014–2017* (2018). Harju, E., Kataja, J., Sainio, T. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2018:14. *Digitaalinen kulttuuriperintö - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö* (minedu.fi)
- Kansallisarkiston strategia 2025* (2020) https://arkisto.fi/uploads/Julkaisut/muut/KA_Strategia_2025.pdf
- Kansallisarkisto, *Unescon Maailman muisti* <https://www.maailmanmuisti.fi/>
- Kansallisgalleria www.kansallisgalleria.fi
- Kansalliskirjasto <https://arkisto.fi>
- Kansalliskirjaston strategia 2021–2030* (2020) *Kansalliskirjaston strategia 2021–2030* (doria.fi)
- Karjalan Liitto *Karjalan kieli - Karjalan Liitto* 18.2.2021
- Kestävä kehitys <https://kestavakehitys.fi/kestava-kehitys>
- Kestävän kehityksen tavoitteet taiteen ja kulttuurin alojen toiminnassa. Ilmastonmuutoksen hillintä ja hiili-neutraalius* (2020). Valajärvi, A. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö.
- Kestävästi yhdessä. Kulttuuriperintö ja matkailu Suomen menestystekijöinä* (2021). Helsinki: Museovirasto.

Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa. Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta. (2020). Valtioneuvoston julkaisuja 2020:7. Valtioneuvoston kanslia: Helsinki. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-942-4>

Kohti kestävää arkkitehtuuria. Ehdotus uudeksi arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi 2035 (2020). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Ympäristöministeriö. [Microsoft Word - Apoli2020_ohjelmaehdotus.docx \(archinfo.fi\)](#)

Komission suositus kulttuuriaineistojen digitoinnista ja sähköisestä saatavuudesta sekä digitaalisesta säilyttämisestä (2011). *Komission suositus, annettu 27 päivänä lokakuuta 2011, kulttuuriaineiston digitoinnista ja sähköisestä saatavuudesta sekä digitaalisesta säilyttämisestä* (europa.eu)

Kulttuuria kaikille -palvelun verkkosivut [Kulttuuria kaikille](#)

Kulttuurilaitosten digitaalinen yleisösuhte. Kooste selvityshankkeen tuloksista (2019). Sainio, T., Ängeslevä, V., Harju, E. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:25. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-651-5>

Kulttuuriperintöbarometri 2017. Helsinki: Museovirasto ja ympäristöministeriö. [Kulttuuriperintöbarometri2017.pdf \(museovirasto.fi\)](#)

Kulttuuriperintöä koskeva eurooppalainen toimintakehys 2019. Komission yksiköiden valmisteluasiakirja. Euroopan komissio, Euroopan unioni. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a1/language-fi/format-PDF>

Kulttuurireittisopimus, Euroopan neuvoston verkkosivut <https://www.coe.int/en/web/cultural-routes/home>

Kulttuuriympäristöstrategia 2014–2020 (2014). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö & Ympäristöministeriö. [Kulttuuriympäristöstrategia_2014.pdf \(helsinki.fi\)](#)

Kulttuuriympäristöstrategian (2014–2020) arviointi (2021). Owal Group Oy: Toivanen, M., Haila, K., Rausmaa, S. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:3. Helsinki: Valtioneuvosto.

Kulttuuriympäristö yhteisenä voimavarana. Kulttuuriympäristöstrategian toimeenpanosuunnitelma 2014–2020 (2015). Opetus- ja kulttuuriministeriö ja Ympäristöministeriö.

Kuusi polkua kestävyteen: evästyksen systemisen kestävyysmurroksen edistämiseksi (2020). Kestävyyspaneelin evästyksen systemisen murroksen edistämiseksi Suomessa. [Kuusi-polkua-kestavyteen_julkaisu2020.pdf \(kestavyyspaneeli.fi\)](#)

Kulttuurireitti yhteisenä toiminta-alustana. Taustaselvitys Euroopan neuvoston kulttuurireittien laajenemista osittaissopimuksesta (EPA) (2017). Lehtimäki, M. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:29. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/80075/OKM_29_2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Loki-palvelu, John Nurmisen Säätiö [Loki \(lokistories.fi\)](#)

Maailman osaavimmaksi kansaksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön tulevaisuuskauppa. Helsinki: Valtioneuvoston julkaisusarja 21/2018. [21_TUKA_OKM_WEB.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Mahdollisuuksien museo. Opetus- ja kulttuuriministeriön museopoliittinen ohjelma 2030 (2018). Toim. Mattila, M. Helsinki: OKM. [OKM_11_2018.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

Maritime Spatial Plan for Finland 2030 <https://meriskenaariot.info/merialuesuunnitelma/en/merialuesuunnitelma-english/>

Mission, Vision, Strategi. Helsinki: Svenska Litteratursällskapet i Finland. www.sls.fi

Moniheli-verkosto www.moniheli.fi

Museovirasto

Aineeton kulttuuriperintö www.aineetonkulttuuriperinto.fi

Ajankohtaista [Museovirasto ensimmäisenä suomalaisena toimijana kansainväliseen Climate Heritage -verkostoon](#) 22.3.2021.

- Alueelliset vastuumuseot [Alueelliset vastuumuseot, niiden tehtävät ja toimialueet \(museovirasto.fi\)](#)
- Kulttuuriympäristö, kulttuurimaisema <https://www.museovirasto.fi/fi/kulttuuriymparisto/kulttuurimaisema>
- Strategia [Museovirasto_Strategiaesite2018_fi_2019_kevyt.pdf](#)
- Suomen merellisen kulttuuriperinnön tilannekatsaus (2019) [suomen_merellisen_kulttuuriperinnon_tilannekuvaus.pdf \(museovirasto.fi\)](#)
- National report on the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development FINLAND* (2016).
- Prime Minister's Office Publications 10:2016. *VNK_J1016_National_report_net.pdf (kestavakehitys.fi)
- Neuvoston päätelmät kulttuuriperinnöstä Euroopan kestävän kehityksen strategisena voimavarana* (2014/C 183/08). <https://op.europa.eu/fi/publication-detail/-/publication/5a9c3144-80f1-11e9-9f05-01aa75ed71a>
- Oikeusministeriön verkkosivut [Vähemmistöt Suomessa – Yhdenvertaisuus](#)
- Opetus- ja kulttuuriministeriö**
 Digitaalinen kulttuuriperintö [Digitaalinen kulttuuriperintö - OKM - Opetus- ja kulttuuriministeriö \(minedu.fi\)](#)
- Museolaki <https://minedu.fi/museoiden-vos-jarjestelman-uuuudistus>
- Muinaismuistolaki <https://minedu.fi/hanke?tunnus=OKM064:00/2020>
- Opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan Kestävän kehityksen linjaus* (2020) https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162183/OKM_2020_9.pdf
- Opetus- ja kulttuuriministeriön kulttuuripolitiikan strategia 2025* (2017). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2017:20. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79811/okm20.pdf>
- Osallistava ja osaava Suomi – sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Pääministeri Sanna Marinin hallitusohjelma. 2019. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma>
- Pohjoismaat, yhdessä. Suomen puheenjohtajakauden ohjelma 2021* (2020). Pohjoismaiden ministerineuvosto. [Nordisk Ministerråd - PolitikNord2020-708 \(norden.org\)](#)
- Pohjolasta maailman kestävin ja integroitunein alue. Toimintasuunnitelma vuosille 2021–2024* (2020). Pohjoismaiden ministerineuvosto 2020:726. [Pohjolasta maailman kestävin ja integroitunein alue | Pohjoismaiden yhteistyö \(norden.org\)](#)
- Polku2030 -Suomen kestävä kehityksen politiikan arviointi* (2019). Berg, A., Lähteenoja, S., Ylönen, M., Korhonen-Kurki, K., Linko, T., Lonkila, K-M., Lyytimäki, J., Salmivaara, A., Salo, H., Schönach, P., Suutarinen, I. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 23/2019. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-653-9>
- Ruskeat tytöt ry <https://www.ruskeattytot.fi/>
- Saamelaiden kestävä kehityksen ohjelma 2006* <https://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=ef2da77d-aa40-4c45-8490-9836e6232103>
- Saamelaiden kulttuuripoliittinen toiminta- ja kehittämisohjelma 2020–2023* (2020) [Saamelaiskäräjät - dokumenttipankki \(solinum.fi\)](#)
- Salmela, U. & Matikka, H. & Latvala, P. & Kauppi, P. 2015: *Kohti kestävää kulttuuriperintötyötä. Taustaselvitys Faron yleissopimuksen voimaansaattamiseksi Suomessa*. Helsinki: Museovirasto, Suomen Kotiseutuliitto & Opetus- ja kulttuuriministeriö. [kohti-kestavaa-kulttuuriperintotyota.pdf \(museovirasto.fi\)](#)
- Sitran verkkosivut, Sitran strategia 2021–2024* (2020). Helsinki: Sitra. [sitranstrategia20212024-edit-012021.pdf](#)

- Sivistysvaliokunnan lausunto* SiVL 3/2021 vp Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda 2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa. 25.2.2021. [SiVL 3/2021 vp \(eduskunta.fi\)](#)
- Sivistystä tiedolla, taidolla ja tunteella. Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030* (2019). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:12. [Opetus- ja kulttuuriministeriön strategia 2030 \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Soiden kulttuurinen käyttö monipuolistuu: Koneen Säätiö (koneensaatio.fi)* Rohkeus-blogi 16.11.2020.
- STT info *Koronavuosi kasvatti kulttuurin ja tieteen kulutusta verkossa | Helsingin yliopisto (sttinfo.fi)*
- Suomalainen rahapelijärjestelmä muutoksessa. Tulevaisuuden vaihtoehtoja* (2021). Liikanen, E. (pj.), Hyssälä, L., Kivistö, K., Soininvaara, O., Wideroos, U-M., Pekkarinen, T. (siht.) Helsinki: Valtioneuvosto. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162878/VN_2021_12.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Suomalaisen Kirjallisuuden Seura www.finlit.fi
- Suomen kulttuuriperintökasvatuksen seuran strategia 2018–2021* [Strategia_2018-2021_Kupezkasvatus.pdf \(kulttuuriperintokasvatus.fi\)](#)
- Suomenlinnan kävijätutkimus 2018*. Suomenlinnan hoitokunta ja Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys. [Suomenlinnan kävijätutkimus 2018 \(amazonaws.com\)](#)
- Suomen maailmanperintökohteiden yhdistys www.maailmanperinto.fi
- Suomen romanipoliittinen ohjelma (ROMPO) 2018–2022* (2018). Sosiaali- ja terveysministeriö, Helsinki. [03_18_Suomen romanipoliittinen ohjelma_2018_2022_web.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Suomi, jonka haluamme 2050 – Kestävän kehityksen yhteiskuntasitoumus* (2016) [FINAL+Kestävän+kehityksen+yhteiskuntasitoumus+20+4+2016.pdf \(kestavakehitys.fi\)](#)
- Svenska Litteratursällskapet i Finland:in verkkosivut, strategia <https://www.sls.fi/sv/uppdrag-vision-strategi>
- Taide, kulttuuri ja moninainen Suomi: Kulttuuripoliittikka, maahanmuuttajat ja kulttuurisen moninaisuuden edistäminen -työryhmän loppuraportti* (2021). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-872-4>
- Tutkittu tieto teemavuoden verkkosivut [Mikä on Tutkitun tiedon teemavuosi? \(tutkittutieto.fi\)](#)
- Turun yliopiston verkkosivut www.utu.fi/dynamo
- Turun yliopiston Tulevaisuuden tutkimuskeskuksen kirjallinen asiantuntijalausunto Eduskunnan sivistysvaliokunnalle VNS 3/2020 vp*
- Valtioneuvoston selonteko kestävän kehityksen globaalista toimintaohjelmasta Agenda2030:sta Kohti hiilineutraalia hyvinvointiyhteiskuntaa* <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2021-AK-348591.pdf>
- UNESCO 2001 *Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage* http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/GB-2001CONVENTION-INFOKIT-2018_02.pdf
- Kulttuurista moninaisuutta koskeva yleismaailmallinen julistus* (2001) http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/diversity/pdf/declaration_cultural_diversity_fi.pdf
- Ohjeistus vammaisten henkilöiden digitaalisen asiakirjaperinnön saavutettavuudesta* (2020) <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000374995>
- Unifi Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden teesit* [Kestävän kehityksen ja vastuullisuuden teesit - Unifi](#)
- Valtionkonttorin verkkosivut, uutinen 10.1.2020 [Vastuullisuusraportointi yhtenäistyy valtiolla vuonna 2020 - Valtiokonttori](#)
- Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen meripoliittikan linjauksista Itämereltä valtamerille* (2019). Helsinki: Valtioneuvoston julkaisuja 2019:4. [Valtioneuvoston periaatepäätös Suomen meripoliittikan linjauksista Itämereltä valtamerille](#)

- Veijola, S. & Kyyrö, K. (2020): *Kestävän matkailun monitieteiset mittarit kulttuuriympäristöissä*. Helsinki: Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2020:26. [Kestävän matkailun monitieteiset mittarit kulttuuriympäristöissä \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Voluntary National Review 2020 Finland – Report on the implementation of the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Publications of the prime minister's office 2020:8. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-947-9>
- Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun. Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023* (2019) Helsinki: Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 2019:60. [Yhdessä enemmän – kestävä kasvua ja uudistumista Suomen matkailuun Suomen matkailustrategia 2019–2028 ja toimenpiteet 2019–2023 \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- Yhteinen perintömme. Kansallinen maailmanperintöstrategia – Nationell världsarvsstrategi 2015–2025* (2015). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu – Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2015:14. [Yhteinen perintömme - Vårt gemensamma arv \(minedu.fi\)](#)
- Yhteistä perintöämme vaalien. Vi värnar om vårt gemensamma arv. Kansallisen maailmanperintöstrategian toimeenpanosuunnitelma vuoteen 2025. Verkställighetsplanen för den nationella världsarvsstrategin fram till år 2025* (2016). Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisu 2016:43. [OKM43.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)
- YK, United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Developments (2021–2030) [United Nations Decade of Ocean Science for Sustainable Development \(2021-2030\) \(unesco.org\)](#)
- YLE uutiset. Rantala, Kati 27.5.2020 *Maksullinen virtuaalimatkailu on korona-ajan uusi ilmiö – ensimmäiset japanilaisryhmät tulevat Saimaalle virtuaalisesti kesäkuussa. Maksullinen virtuaalimatkailu on korona-ajan uusi ilmiö – ensimmäiset japanilaisryhmät tulevat Saimaalle virtuaalisesti kesäkuussa | Yle Uutiset | yle.fi*
- Yleissopimus maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta YLEISSOPIMUS maailman kulttuuri- ja luonnonperinnön suojelemisesta - FINLEX®*
- Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi [Kestävä koulu -ohjelma | Ympäristökasvatusjärjestö FEE Suomi](#)
- YouTube <https://youtu.be/XTL0q44fPxA> Super8 & Tab live at Suomenlinna, Helsinki, Finland premiered 31.12.2020.

Tutkimuskirjallisuus ja muut julkaisut

- Ahvenharju, S., Pouru-Mikkola, L., Minkkinen, M. & Ahlqvist, T. (2021): *Tulevaisuustiedon lähteillä! Analyysi ennakoitiraporteista ja tulevaisuuden ilmiöistä. Tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 2020 Tulevaisuustiedon lähteillä! Tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 6/2020 (eduskunta.fi)*
- Björkholm, J. (2015): Aineettoman kulttuuriperinnön moottori. Paikallisyhteisön tehtävät yleissopimuksessa aineettoman kulttuuriperinnön suojelemisesta. Teoksessa Kanerva, A., Mitchell, R. (toim.) *Elävä aineeton kulttuuriperintö*. Hankkeen loppuraportti. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö Cuporen verkkojulkaisu 28, 140–152. [elavaaineetonkulttuuriperinto_loppuraportti.pdf \(cupore.fi\)](#)
https://www.cupore.fi/images/tiedostot/elavaaineetonkulttuuriperinto_loppuraportti.pdf
- Enqvist, J. (2016): *Suojellut muistot. Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia*. Arkeologian alan akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto. [SUOJELLUT MUISTOT - Arkeologisen perinnön hallinnan kieli, käsitteet ja ideologia \(helsinki.fi\)](#)
- Foster, R., Salonen, A. & Keto, S. (2019): Kestävyystietoinen elämänorientaatio pedagogisena päämääränä. Teoksessa Autio, T., Hakala, L. & Kujala, T. (toim.) *Siirtymä ja ajan merkkejä koulutuksessa. Opetussuunnitelmatutkimuksen näkökulmia*. Tampere: Tampere University Press, 121–143. [kestavyystietoinen_elamano-rientaatio_pedagogisena_paamaarana.pdf \(tuni.fi\)](#)
- Haataja, C. (2018): Kohti kulttuurista kestävyttä – paikan aika ja tarinat suunnittelutyössä. Teoksessa Jokela, T., Huhmarniemi, M., Haataja, C., Issakainen, T. (toim.) *Ympäristötaidetta Lapin matkailuun*. Lapin yliopiston taiteiden tiedekunnan julkaisu. Sarja C, Katsauksia ja puheenvuoroja 57. Rovaniemi: Lapin yliopisto, 62–69. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-337-094-4>

- Hafstein, V. (2018): *Making Intangible Heritage: El Condor Pasa and Other Stories from UNESCO*. Indiana University Press.
- Harrison, R. (2013): *Heritage. Critical Approaches*. Routledge, London and New York.
- Hiltunen, E. (2020): Wild Cards and Weak Signals. Richard Slaughter & Andy Hines (eds.): *The Knowledge Base of Futures Studies*, 171–184.
- Houni, P., Turpeinen, I. & Vuolasto, J. (2020): *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja*. Helsinki: Taiteen edistämiskeskus Taike. [Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja \(taike.fi\)](#)
- Labadi, S. (2013): *Unesco, Cultural Heritage, and Outstanding Universal Value. Value-based Analyses of the World Heritage and Intangible Cultural Heritage Conventions*. Lanham: AltaMira Press.
- Laine, M. (2019): [Kohti kulttuurisesti kestävää kasvatusta: Kulttuurisesti kestävä kasvatuksen määrittäminen ja siihen liittyvät tulevaisuuden tarpeet \(helsinki.fi\)](#) Kasvatustieteen alan akateeminen väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Latvala-Harvilahti, P. & Siivonen, K. (2019): Osallisuuden mahdollisuudet kestävässä kulttuuriperintö- ja kotiseututyössä. *Kotiseutu* 105: 45–52.
- Latvala-Harvilahti, P. (2018): "Mistä se on tullut se ajatus, että tää on taiteilijoiden saari ja mihin se sit aina välillä unohtuu?" Taidealan toimijat elävän perinnön ja paikallisuuden edustajina Suomenlinnassa. *Lähde: Historiatieteellinen aikakauskirja* 15, 5–24. <https://lahdejournal.fi/article/view/70431>
- Lähdesmäki, T., Mäkinen, K., Aldona Ceginskas, V. L. A. & Kaasik-Krogerus, S. (eds.) (2021): *Europe from Below: Notions of Europe and the European among Participants in EU Cultural Initiatives*. Brill Academic Publisher.
- Mäenpää, P. & Faehnle, M. (2021): *Neljäs sektori - kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Helsinki: Vastapaino.
- Mäki, M. (2020): *Polkuja esihistoriasta tulevaisuuksiin. Matkailun tulevaisuuksia ja toimijoita arkeologisilla maastokohteilla*. Etnologian alan akateeminen väitöskirja. Turku: Turun yliopisto. [KA_MAKI.pdf \(utupub.fi\)](#)
- Mulligan, M. (2018): On the Need for a Nuanced Understanding of "Community" in Heritage Policy and Practice. In Labrador, A.M. & Silberman, N.A. (eds.) *The Oxford Handbook of Public Heritage Theory and Practice*. Oxford: Oxford University Press.
- Paaskoski L. (2020): [Dynaaminen museo kartuttaa tulevaisuusperintöä \(museopro.fi\)](#)
- Paaskoski, L. & Roiko-Jokela, H. (2020): Tavoitteena metsäkulttuurinen kestävyys. *Metsät ja kulttuurinen kestävyys*. Vuosilusto 13. Punkaharju: Metsähistorian seura & Suomen Metsämuseo Lusto.
- Räsänen, M. (2020): *Kielipolitiikan vuosi 2019*. Kotimaisten kielten keskuksen verkkojulkaisuja 65. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. [Kielipolitiikan vuosi 2019 \(kotus.fi\)](#)
- Siivonen, K. & Kouri, J. (2020): Tulevaisuusperintö ihmisen kestävä merellisen luontosuhteen perustana. Teoksessa Kouri, J., Räsänen, T. ja Tynkkynen, N. (toim.): *Muutoksen tyrskyt ja kotirannan mainingit: Kulttuurisia näkökulmia merentutkimukseen*. Helsinki: SKS, 76–100.
- Siivonen, K. (2020): Metsäsuhde kulttuurisesti kestävä tulevaisuusperintönä. *Vuosilusto 13. Metsät ja kulttuurinen kestävyys*. [Vuosilusto 13 Metsät ja kulttuurinen kestävyys by Vuosilusto - issuu](#).
- Siivonen, K. (2018): Sustainable everyday culture from glocal archipelago culture. Teoksessa Birkeland, I., Burton, R., Parra, C. (eds.) *Cultural Sustainability and the Nature-Culture Interface: Livelihoods, Policies, and Methodologies*. London: Routledge, 19–34.
- Siivonen, K. (2017): Kulttuurinen kestävyys. Teoksessa Enqvist, K., Hetemäki, I. ja Tiilikainen, T. (toim.) *Kaikki vapaudesta*. Gaudeamus: Helsinki, 275–292.
- Siivonen, K. (2015): Elävän kulttuurin suojelu. Teoksessa Kanerva, A. & Mitchell, R. (toim.) *Elävä aineeton kulttuuriperintö*. Hankkeen loppuraportti. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistäitiö Cuporen verkkojulkaisuja 28, 153–165. [elavaaineetonkulttuuriperinto_loppuraportti.pdf \(cupore.fi\)](#)
- Siivonen, K. (ed.) (2006): *Kulttuurista kestävyyttä*. Ethnos ry, Helsinki.

- Siivonen, K. (2008): *Saaristoidentiteetit merkkien virtoina: Varsinaissuomalainen arki ja aluekehitystyö globalisaation murroksessa*. Helsinki: Suomen muinaismuistoyhdistys.
- Silverman, H., Waterton, E. & Watson, S. (eds.) 2017: *Heritage in Action. Making the Past in the Present*. Springer International Publishing Switzerland.
- Sivula, A. 2013: Puuvillatehtaasta muistin paikaksi. Teollisen kulttuuriperintöprosessin jäljillä. Teoksessa Tuomi-Nikula, O., Haanpää, R., Kivilaakso, A. (toim.) *Mitä on kulttuuriperintö?* Helsinki: SKS.
- Slaughter, R. & Hines, A. (eds.) (2020): *The Knowledge Base of Futures Studies*. Association of Professional Futurists and Foresight International. <https://cdn.ymaws.com/www.apf.org/resource/resmgr/documents/KBFS-2020.APF.excerpt.pdf>
- Smith, L. (2006): *Uses of Heritage*. London and New York: Routledge.
- Soini, K. (2013): Kestävä kehitys ja kulttuuri. Teoksessa *Kestävä kasvatus – kulttuuria etsimässä*. Vastaava toimittaja Marja Laine. Helsinki: Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen Seuran julkaisuja 6. [Kestävä kasvatus - kulttuuria etsimässä \(kulttuuriperintökasvatus.fi\)](#)
- Soini, K. & Kangas, A. (2011): *Kulttuurinen kestävyys maaseudulla - tutkijakoulutusohjelma (2007–2010) Yhteenveto tuloksista*. Microsoft Word - KULKEMA_loppuraportti_2011.docx (jyu.fi)
- Steel, T., Turunen, A., Lillbroända-Annala, S. & Santikko, M. (2014): *Muuttuva kulttuuriperintö: Det föränderliga kulturarvet*. Helsinki: Ethnos ry.
- Stenroos, M. (2020): *Social Orders, Tensions and Saviourism An Ethnography of Finnish Roma Policy Implementation*. Publications of the Faculty of Social Sciences. Helsinki: Unigrafia. [Social orders, tensions and saviourism: An ethnography of Finnish Roma policy implementation \(helsinki.fi\)](#)
- Sykes-Kelleher, A. (2020): Transforming Global Governance in the 21st century: Issues and proposals. In Slaughter, R. & Hines, A. (eds.): *The Knowledge Base of Futures Studies*. Association of Professional Futurists and Foresight International. 368–384. <https://cdn.ymaws.com/www.apf.org/resource/resmgr/documents/KBFS-2020.APF.excerpt.pdf>
- Vahtikari, T., Kivilaakso, A. & Latvala-Harvilahti, P. (2021): Kaupunki, kulttuuriperintökokemus ja osallisuus. Teoksessa Vahtikari, T., Ainiala, T., Kivilaakso, A., Olsson, P. & Savolainen, P. (toim.) *Humanistinen kaupunkitutkimus*. Vastapaino, Tampere 365–381.
- Wilenius, M. & Pouri, L. (2020): Knowledge and transformation: Setting the stage for the futures of education. Developing futures literacy as a tool to navigate an uncertain world. *Humanistic futures of learning. Perspectives from UNESCO Chairs and UNITWIN Networks*, 207–210. [372577eng.pdf \(unesco.org\)](#)

LIITE: LISÄTIETOA ANTANEET ASIANTUNTIJAT

Tomi Ahoranta, Kansallisarkisto
Terhi Ainiala, Helsingin yliopisto
Susanna Eklund, Kansalliskirjasto
Päivi Happonen, Kansallisarkisto
Antti Huntus, Taiteen edistämiskeskus
Hanna Lämsä, Suomen Kulttuuriperintökasvatuksen seura
Tuomas Lehtonen, Suomalaisen Kirjallisuuden Seura
Leena Marsio, Museovirasto
Leena Paaskoski, Lusto
Rita Paqvalén, Kulttuuria kaikille -palvelu
Ulla Salmela, Museovirasto
Kati Saltiola, Mikseimikkeli
Katriina Siivonen, Tulevaisuuden tutkimuskeskus
Sallamaria Tikkanen, Museovirasto
Riitta Vanhatalo, Suomen Kotiseutuliitto
Stefan Wessman, Museovirasto
Milla Öystilä, Suomenlinnan hoitokunta

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Ministry of Education and Culture

Ministère de l'Éducation et de la Culture

ISBN 978-952-263-889-2 (PDF)

ISSN 1799-0351 (PDF)